บทที่ 2

การวิเคราะห์อรรถลักษณ์ของคำลักษณนามในภาษาไทย

2.1 การกำหนดอรรถลักษณ์

ในการกำหนดอรรถลักษณ์ของคำลักษณนามในภาษาไทย ผู้วิจัยจะกำหนดอรรถลักษณ์ของคำลักษณนาม โดยกำหนดตามแนวทางของ อัลลัน และ โช ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาสังเคราะห์ ดัดแปลงและเพิ่มเติมบางส่วนตามความเหมาะสม ทั้งนี้อรรถลักษณ์ของคำลักษณนามที่ได้มานั้น ได้จากการนำคำนามที่ปรากฏร่วมกับคำลักษณนามมาแจกแจงเป็นส่วนความหมายย่อย และอรรถลักษณ์ดังกล่าวก็ไม่ใช่อรรถลักษณ์ที่พบในคำลักษณนามนั้นเพียงคำเดียว แต่ทว่าเป็นอรรถลักษณ์ที่พบในคำลักษณนามหลาย ๆ คำ ซึ่งจะช่วยแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ทางความหมายของคำลักษณนามต่าง ๆ และถือว่าเป็นอรรถลักษณ์ที่ใช้ในการจัดกลุ่มคำลักษณนามนั่นเอง

อรรถลักษณ์ที่ผู้วิจัยกำหนดขึ้น แบ่งเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้

2.1.1 <u>อรรถลักษณ์ของสิ่งที่มีมาแต่เดิม</u> หมายถึง อรรถลักษณ์ของสิ่งต่าง ๆ ซึ่งในที่นี้หมายถึง มนุษย์ อมนุษย์ สัตว์ พืช และสิ่งของที่กำเนิดมาพร้อมกับโลกหรือจักรวาล อรรถลักษณ์ประเภทนี้ มี 2 ชนิด ได้แก่

2.1.1.1 อรรถลักษณ์ที่แสดงลักษณะของวัตถุ หมายถึง อรรถลักษณ์ที่แสดงถึงลักษณะหรือส่วนประกอบสำคัญของวัตถุที่มีอยู่ในโลก คำว่า "วัตถุ" ในที่นี้ไม่ได้หมายถึงวัตถุหรือสิ่งของ เช่น ภูเขา, แม่น้ำ, โต๊ะ, เก้าอี้ เท่านั้น แต่หมายถึงวัตถุหรือสิ่งต่าง ๆ (material)

ที่มีอยู่ในโลก รวมทั้งมนุษย์ อมนุษย์ สัตว์ และพืชด้วย ผู้วิจัยกำหนดอรรถลักษณ์ที่แสดงลักษณะของวัตถุออกเป็น 4 อรรถลักษณ์ใหญ่ ๆ คือ

ก. อรรถลักษณ์ความเป็นสิ่งมีชีวิต สิ่งมีชีวิตในที่นี้หมายถึง สิ่งที่ประกอบด้วยคุณสมบัติต่าง ๆ เช่น มีอวัยวะ สามารถหายใจ เคลื่อนไหวได้ กินอาหารได้ ขับถ่ายได้ เจริญเติบโตได้ สืบพันธุ์ได้ เป็นต้น จากคุณสมบัติดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยจึงจำแนกสิ่งมีชีวิตออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

(1) สิ่งมีชีวิตที่หมายถึงมนุษย์ มนุษย์ในที่นี้หมายถึง สิ่งมีชีวิตที่มีส่วนของร่างกาย คือ มีอวัยวะส่วนหัว ลำตัวที่ตั้งตรง แขน และขา นอกจากนั้นยังมีอวัยวะของร่างกายส่วนอื่น ๆ เช่น เส้นผม, ขน และ เล็บ เป็นต้น ดังนั้นคำว่า มนุษย์ จึงหมายถึง มนุษย์ทั่ว ๆ ไปซึ่งรวมทุกระดับชั้นในสังคม เช่น กษัตริย์ พระสงฆ์ ข้าราชการ นิสิตนักศึกษา พ่อค้า ประชาชน เป็นต้น

(2) สิ่งมีชีวิตที่ไม่ใช่มนุษย์ หมายถึง สิ่งมีชีวิตที่อาจจะมีตัวตนหรือไม่มีตัวตนก็ได้ ในที่นี้ได้แก่ อมนุษย์ และสัตว์

อมนุษย์ หมายถึง สิ่งมีชีวิตที่ไม่มีตัวตน และเป็นสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ ได้แก่ เทวดา, นางฟ้า, ฤษี, วิทยาธร, ยักษ์, ภูติผีปีศาจ, เปรต และวิญญาณ เป็นต้น ผู้วิจัยกำหนดให้อมนุษย์กลุ่มดังกล่าวเป็นสิ่งมีชีวิตเนื่องจากเป็นสิ่งที่มีลักษณะเหมือนมนุษย์และสัตว์ กล่าวคือ มีอวัยวะเป็นส่วนประกอบของร่างกาย เช่น อวัยวะส่วนหัว ลำตัว แขน และขา เป็นต้น สามารถเคลื่อนไหวได้ และแสดงกิริยาท่าทางได้เหมือนมนุษย์และสัตว์ ลักษณะและคุณสมบัติดังกล่าวเป็นสิ่งที่อยู่ในจินตนาการของมนุษย์ว่า อมนุษย์กลุ่มดังกล่าวสามารถแสดงความรู้สึกและการกระทำได้เหมือนมนุษย์และสัตว์ รวมทั้งยังสามารถทำให้มนุษย์เกิดความรู้สึกได้ เช่น ผี สามารถหลอกหลอนให้มนุษย์กลัวได้ ยักษ์ สามารถแสดงกิริยาท่าทางให้มนุษย์เกรงกลัว และสามารถจับมนุษย์กินเป็นอาหารได้ เป็นต้น นอกจากนั้นเมื่อพิจารณาจากเกณฑ์การใช้คำลักษณนามแล้วพบว่า อมนุษย์บางประเภทยังมี

ลักษณะพิเศษ คือ สามารถใช้คำลักษณนามร่วมกับมนุษย์และสัตว์ได้ เช่น เทวดา และนางฟ้า ใช้คำลักษณนาม "องค์" เหมือนกษัตริย์ ยักษ์, ผี, ปีศาจ และเปรต ใช้คำลักษณนาม "ตัว" เหมือนสัตว์ เนื่องจากผู้พูดภาษาไทยมองว่าอมนุษย์กลุ่มนี้ เป็นสิ่งมีชีวิตเหมือนมนุษย์และสัตว์ ดังนั้นผู้วิจัยจึงจัดให้อมนุษย์กลุ่มดังกล่าวเป็นสิ่งมีชีวิต

สัตว์ หมายถึง สิ่งมีชีวิตที่มีอวัยวะของร่างกายคล้ายมนุษย์ และอมนุษย์ แต่แตกต่างตรงที่สัตว์ไม่มีลำตัวที่ตั้งตรงและมีแขนเหมือนมนุษย์และอมนุษย์ นอกจากนั้นสัตว์ยังมีขามากกว่ามนุษย์ คือ มีขา 4 ขา 6 ขา หรือ 8 ขา สัตว์บางชนิดไม่มีขา เช่น งู สัตว์บางชนิดมีปีก เช่น นก และ แมลง สัตว์ในที่นี้จึงหมายถึง สัตว์ทั่ว ๆ ไป ทั้งที่อาศัยอยู่บนบกและในน้ำ

ดังนั้น อรรถลักษณ์ความเป็นสิ่งมีชีวิตที่หมายถึงมนุษย์ อมนุษย์ และสัตว์ จะใช้อรรถลักษณ์ว่า [+ มีชีวิต] เนื่องจากมีความเด่นในเรื่ององค์ประกอบของความเป็นสิ่งมีชีวิต

ข. อรรถลักษณ์ความเป็นสิ่งไม่มีชีวิต สิ่งไม่มีชีวิตในที่นี้ผู้วิจัยจำแนกออกเป็น 2 ชนิด ได้แก่

(1) พืช ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้หมายถึง ส่วนประกอบของพืชที่แยกออกเป็นส่วนต่าง ๆ เช่น ลำต้น ใบ ดอก ผล และเมล็ด เป็นต้น การกล่าวถึงส่วนประกอบของพืชดังกล่าวผู้วิจัยจะเรียกโดยรวมว่า "พืช" เหตุที่จัดให้พืชเป็นสิ่งไม่มีชีวิต เนื่องจากการจำแนกส่วนประกอบต่าง ๆ ของพืชด้วยคำลักษณนามนั้นจะใช้รูปทรงเป็นเกณฑ์ในการจำแนก และเกณฑ์ดังกล่าวเป็นเกณฑ์เดียวกันกับที่ใช้จำแนกวัตถุหรือสิ่งของ ซึ่งเป็นสิ่งไม่มีชีวิตเหมือนกัน

(2) สิ่งของ หมายถึง วัตถุอื่น ๆ ทุกชนิดซึ่งหมายถึงสิ่งของทั่ว ๆ ไปที่มีอยู่ในโลก ทั้งสิ่งของที่มนุษย์สร้างขึ้นและสิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากพืชและสิ่งของไม่มีความเด่นในเรื่องความเป็นสิ่งไม่มีชีวิต แต่มีความเด่นอยู่ที่รูปทรง ดังนั้นในการวิเคราะห์อรรถลักษณ์ของคำลักษณนามผู้วิจัยจะไม่ใช้อรรถลักษณ์ [- มีชีวิต] กับสิ่งดังกล่าว แต่จะพิจารณาเรื่องรูปทรงเป็นอรรถลักษณ์เด่นแทน

ในภาษาไทยยังมีคำลักษณนามบางคำที่สามารถใช้กับคำนามได้ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต รวมทั้งคำลักษณนามที่ใช้กับสิ่งไม่มีชีวิต 2 กลุ่มโดยการเปรียบเทียบลักษณะที่เหมือนกัน เนื่องจากมีลักษณะเด่นบางอย่างร่วมกันอยู่ และคำนามคำนั้นอาจจะถูกเปรียบให้เหมือนกับสิ่งมีชีวิตหรือเปรียบกับสิ่งไม่มีชีวิต ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้กำหนดอรรถลักษณ์ที่แสดงลักษณะของวัตถุเพิ่มขึ้นอีก 2 อรรถลักษณ์ ได้แก่

ค. อรรถลักษณ์ที่เปรียบเหมือนสิ่งมีชีวิต หมายถึง อรรถลักษณ์ที่แสดงถึงการนำเอาลักษณะเด่นบางอย่างของสิ่งที่ไม่มีชีวิตหรือสิ่งมีชีวิต ไปเปรียบเทียบกับลักษณะเด่นบางอย่างของสิ่งมีชีวิต ซึ่งถือว่าเป็นลักษณะร่วมที่ทั้งสองสิ่งมีลักษณะคล้ายกัน จึงใช้คำลักษณนามคำเดียวกัน (คำนามที่เป็นส่วนหลักและคำนามที่ถูกเปรียบอาจมากกว่า 1 ประเภท) เช่น คำลักษณนาม "องค์" สามารถใช้กับคำนามที่เป็นสิ่งไม่มีชีวิตประเภทสิ่งที่เป็นสัญลักษณ์หรือรูปเคารพแทนมนุษย์ เช่น พระพุทธรูป ได้เหมือนกับคำนามที่เป็นสิ่งมีชีวิตประเภทมนุษย์ เช่น กษัตริย์ และอมนุษย์ เช่น เทวดา เป็นต้น เนื่องจากการเทียบลักษณะของพระพุทธรูปว่า มีรูปทรงของร่างกายเหมือนมนุษย์ และอมนุษย์ กล่าวคือ มีศีรษะ, ลำตัว, แขน และขา เหมือนมนุษย์และอมนุษย์ รวมทั้งถือว่าพระพุทธรูปนั้นเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์และควรเคารพ จึงใช้กับคำลักษณนาม "องค์" เหมือนกษัตริย์และเทวดา ลักษณะดังกล่าวเป็นการเปรียบสิ่งไม่มีชีวิตประเภทสิ่งที่เป็นสัญลักษณ์หรือรูปเคารพแทนมนุษย์ให้เหมือนกับสิ่งมีชีวิตประเภทมนุษย์และอมนุษย์ คำนามอื่น ๆ เช่น คำนามที่ใช้กับอมนุษย์พวกผีและปีศาจ ผู้บอกภาษาบางคนจะใช้คำลักษณนาม "ตัว" เนื่องจากเห็นว่าเป็นสิ่งที่ต่ำ มีสภานภาพเทียบเท่ากับสัตว์ จึงใช้คำลักษณนาม"ตัว"กับคำนามเหล่านี้ (นฤมล จันทรศุภวงศ์, 2528: 54) ลักษณะดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นว่าผู้พูดภาษาไทยมองว่าอมนุษย์ประเภทดังกล่าว เป็นสิ่งมีชีวิตเหมือนสัตว์ด้วย จึงใช้คำลักษณนามร่วมกัน การเปรียบเทียบลักษณะนี้ เป็นการเปรียบสิ่งมีชีวิตประเภทอมนุษย์ว่าเป็นของต่ำเหมือนสิ่งมีชีวิตประเภทสัตว์

นอกเหนือจากการใช้คำลักษณนาม "ตัว" กับอมนุษย์แล้ว คำลักษณนาม "ตัว" ยังสามารถใช้กับสิ่งของประเภทเสื้อผ้าและเครื่องใช้ในครัวเรือนที่ใช้ประดับตกแต่งบ้านได้ เช่น โต๊ะ, เก้าอี้, เตียง และตู้ เป็นต้น พลาเช็ค (Placzek, 1992: 258) กล่าวว่า การที่ผู้พูดภาษาไทยใช้คำลักษณนาม "ตัว" กับสิ่งของดังกล่าวนั้น ผู้พูดไม่ได้มองว่าสิ่งของดังกล่าวเป็นสัตว์ หากแต่มองว่าสิ่งของเหล่านั้นมีรูปทรงของร่างกาย (body shape) ที่เหมือนกับสัตว์ คำว่า "ร่างกาย" ตามความหมายในภาษาไทยมาตรฐานนั้นหมายถึงอวัยวะส่วนหัว, ลำตัว (รวมแขน) และ ขา ลักษณะดังกล่าวนี้อธิบายการใช้คำลักษณนาม "ตัว" กับเครื่องใช้ในครัวเรือน และเสื้อผ้าได้ว่า เครื่องใช้ในครัวเรือนที่มีขา 4 ขา พื้นผิวมีความแบน เช่น โต๊ะ, เก้าอี้, เตียง และ ตู้ มีลักษณะคล้ายรูปทรงของร่างกายสัตว์ทุกส่วน ส่วนเสื้อผ้าแสดงอวัยวะของสัตว์บางส่วน กล่าวคือ เสื้อ(รวมทั้งแขนเสื้อ) มีลักษณะคล้ายลำตัว กางเกงมีลักษณะคล้ายส่วนขา ทั้งนี้มีข้อยกเว้นคือ หมวกและรองเท้า ถึงแม้ว่าจะมีความยืดหยุ่นเหมือนเสื้อและกางเกง แต่ก็ไม่ใช้กับคำลักษณนาม "ตัว" เนื่องจากไม่ได้เปรียบเทียบกับรูปทรงของร่างกายสัตว์ ลักษณะดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ผู้พูดภาษาไทยจำแนกสิ่งของประเภทเครื่องใช้ในครัวเรือนที่มีขา 4 ขาดังกล่าว และเสื้อผ้าจากรูปทรงของร่างกายสัตว์ ไม่ได้พิจารณาจากความมีชีวิตหรือความเป็นสัตว์

จากตัวอย่างประกอบคำอธิบายดังกล่าวข้างต้นนี้ จะเห็นได้ว่าอรรถลักษณ์ที่เปรียบเหมือนสิ่งมีชีวิตสามารถจำแนกได้เป็น 2 ชนิด คือ อรรถลักษณ์ที่เปรียบเหมือนสิ่งมีชีวิตประเภทมนุษย์และอมนุษย์ และอรรถลักษณ์ที่เปรียบเหมือนสิ่งมีชีวิตประเภทสัตว์ การเปรียบสิ่งมีชีวิตประเภทมนุษย์และอมนุษย์ในที่นี้ เป็นการเปรียบรูปทรงของร่างกายว่าเหมือนมนุษย์และอมนุษย์ นอกจากนั้นยังพิจารณาในเชิงสังคมด้วยว่า มีความศักดิ์สิทธิ์และน่าเคารพยกย่อง ดังนั้นสิ่งไม่มีชีวิตที่เปรียบเหมือนสิ่งมีชีวิตประเภทมนุษย์และอมนุษย์ จะใช้อรรถลักษณ์เด่นว่า [+ เปรียบมนุษย์และอมนุษย์] ส่วนอรรถลักษณ์ที่เปรียบเหมือนสิ่งมีชีวิตประเภทสัตว์นั้นมีลักษณะการเปรียบคล้ายสิ่งมีชีวิตประเภทมนุษย์และอมนุษย์เช่นกัน คือ เปรียบรูปทรงของร่างกายว่าเหมือนสัตว์ นอกจากนั้นคำนามบางคำยังพิจารณาในเชิงสังคมด้วยว่ามีสถานภาพเท่ากับสัตว์ จึงถือว่าเป็นของต่ำ ดังนั้นสิ่งไม่มีชีวิตที่เปรียบเหมือนสิ่งมีชีวิตประเภทสัตว์จะใช้อรรถลักษณ์เด่นว่า [+ เปรียบสัตว์] อย่างไรก็ตาม อรรถลักษณ์ [+ เปรียบ

มนุษย์] และ [+ เปรียบสัตว์] หมายถึง อรรถลักษณ์ที่เปรียบเทียบกับลักษณะเด่นบางอย่างของมนุษย์ อมนุษย์ และสัตว์เท่านั้น เช่น รูปทรงของร่างกายมนุษย์ อมนุษย์ และสัตว์ ไม่ได้หมายถึงความมีชีวิตหรือความเป็นมนุษย์ อมนุษย์ หรือสัตว์ ดังนั้นอรรถลักษณ์ที่เปรียบเหมือนสิ่งมีชีวิต จึงหมายถึงอรรถลักษณ์เด่น 2 อรรถลักษณ์ คือ อรรถลักษณ์ [+ เปรียบมนุษย์และอมนุษย์] และ [+ เปรียบสัตว์] ทั้งนี้การเปรียบของสิ่งแต่ละอย่าง ผู้วิจัยจะวางเล็บกำกับด้วยว่าเปรียบอะไรของสิ่งนั้น อรรถลักษณ์ที่ใช้ในการเปรียบเทียบมนุษย์ อมนุษย์ และสัตว์ ทั้งหมดที่กำหนดขึ้น มีดังนี้

(1) อรรถลักษณ์ของสิ่งไม่มีชีวิตที่เปรียบเหมือนสิ่งมีชีวิต ได้แก่

อรรถลักษณ์ [+ เปรียบมนุษย์และอมนุษย์ (รูปทรง)] หมายถึง อรรถลักษณ์ของสิ่งไม่มีชีวิตประเภทสัญลักษณ์หรือรูปเคารพแทนมนุษย์ ที่ถูกเปรียบกับรูปทรงของร่างกายมนุษย์และอมนุษย์

อรรถลักษณ์ [+ เปรียบสัตว์ (รูปทรง)] หมายถึง อรรถลักษณ์ของสิ่งไม่มีชีวิตประเภทสิ่งของที่ถูกเปรียบกับรูปทรงของร่างกายสัตว์

(2) อรรถลักษณ์ของสิ่งมีชีวิตที่เปรียบเหมือนสิ่งมีชีวิตด้วยกัน มี 1 อรรถลักษณ์ คือ

อรรถลักษณ์ [+ เปรียบสัตว์ (ของต่ำ)] หมายถึง อรรถลักษณ์ของสิ่งมีชีวิตประเภทอมนุษย์จำพวก ยักษ์, ผี, ปีศาจ และเปรต ที่ถูกเปรียบว่าเป็นของต่ำหรือมีสถานภาพเทียบเท่ากับสัตว์

ง. อรรถลักษณ์ที่เปรียบเหมือนสิ่งไม่มีชีวิต หมายถึง อรรถลักษณ์ที่แสดงลักษณะของสิ่งไม่มีชีวิตประเภทสิ่งของ ทั้งสิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติและสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น ที่มีรูปทรงเหมือนพืช และถูกนำไปเปรียบเทียบกับรูปทรงของสิ่งไม่มีชีวิตประเภทพืช โดยเฉพาะส่วนประกอบที่สำคัญของพืช คือ ลำต้น, ใบ, ดอก, ผล และเมล็ด เป็นต้น กล่าวคือ ส่วนผล

และเมล็ดมีรูปทรงกลม ส่วนใบมีรูปทรงแบน ส่วนก้านและลำต้นมีรูปทรงยาว การเปรียบเทียบในลักษณะดังกล่าวนี้เป็นแนวคิดของอัลลัน (1977) ผู้วิจัยใช้ตามแนวคิดของนักภาษาศาสตร์ผู้นี้ เพราะส่วนประกอบของพืชดังกล่าวมีลักษณะพิเศษ คือ สามารถใช้คำลักษณนามร่วมกันกับสิ่งของบางชนิดได้ ในขณะที่ส่วนประกอบของพืชส่วนอื่น ๆ ซึ่งกำหนดให้เป็นสิ่งไม่มีชีวิตเหมือนกันนั้นจะใช้คำลักษณนามเฉพาะส่วนประกอบของพืชเพียงอย่างเดียว ไม่ได้ใช้ร่วมกับสิ่งของชนิดอื่น ดังนั้นสิ่งไม่มีชีวิตประเภทสิ่งของที่เปรียบเหมือนสิ่งไม่มีชีวิตประเภทพืช จะใช้อรรถลักษณ์เด่นว่า [+ เปรียบพืช (รูปทรง)]

2.1.1.2 อรรถลักษณ์ที่แสดงลักษณะตามธรรมชาติ หมายถึงอรรถลักษณ์ที่แสดงลักษณะตำแหน่งของวัตถุต่าง ๆ ที่มีอยู่ในโลก ผู้วิจัยกำหนดอรรถลักษณ์ที่แสดงลักษณะตามธรรมชาติออกเป็น 2 อรรถลักษณ์ใหญ่ ๆ คือ

ก. อรรถลักษณ์ของวัตถุส่วนหัว หมายถึง อรรถลักษณ์ที่แสดงถึงตำแหน่งของวัตถุที่อยู่ส่วนหัวหรือส่วนยอด เช่น อวัยวะส่วนหัวของมนุษย์และสัตว์ ยอดไม้ หัวรถจักร รวมทั้งส่วนหัวของอาวุธมีคม เช่น ส่วนปลายแหลมและคม เป็นต้น จะใช้อรรถลักษณ์ว่า [+ หัว]

ข. อรรถลักษณ์ของวัตถุส่วนท้าย หมายถึง อรรถลักษณ์ที่แสดงถึงตำแหน่งของวัตถุที่อยู่ส่วนท้าย เช่น อวัยวะส่วนขาของมนุษย์และสัตว์ รากของพืช ส่วนด้ามจับของอาวุธมีคม ฯลฯ จะใช้อรรถลักษณ์ว่า [- หัว]

2.1.2. <u>อรรถลักษณ์ที่แสดงการรับรู้โดยประสาทสัมผัส</u> หมายถึง อรรถลักษณ์ที่แสดงลักษณะของวัตถุจากรูปลักษณ์ภายนอกโดยรับรู้ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง 5 ของมนุษย์ วัตถุดังกล่าวนี้จะมีอรรถลักษณ์เด่นที่รูปทรง ในที่นี้จะพิจารณาจากรูปทรงเป็นหลัก อรรถลักษณ์ประเภทนี้มี 3 ชนิด ได้แก่

2.1.2.1 อรรถลักษณ์ที่แสดงรูปทรง ผู้วิจัยกำหนดอรรถลักษณ์ที่แสดงรูปทรงออกเป็น 2 อรรถลักษณ์ใหญ่ ๆ คือ

ก. อรรถลักษณ์รูปทรงแบบมีมิติ หมายถึง อรรถลักษณ์ที่แสดงลักษณะรูปทรงของวัตถุที่มีมิติ 3 แบบ คือ รูปทรงยาวหรือทรง 1 มิติ รูปทรงแบนหรือทรง 2 มิติ และรูปทรงกลมหรือทรง 3 มิติ วัตถุที่มีรูปทรงแบบมีมิติดังกล่าวจำแนกประเภทอรรถลักษณ์ ได้ดังนี้

อรรถลักษณ์ [+ ยาว] หมายถึง วัตถุที่มีความยาวเป็นเส้นตรงเหมือนเชือกหรือด้ังฉากกับพื้นดิน เช่น เชือก, ด้าย, โซ่, สายไฟ เป็นต้น อย่างไรก็ตามอรรถลักษณ์นี้จะมีความสัมพันธ์กับอรรถลักษณ์ที่แสดงความคงตัวของวัตถุด้วย

อรรถลักษณ์ [+ แบน] หมายถึง วัตถุที่มีความแบนเหมือนผ้าหรือสิ่งทอ หรือแผ่นกระดาน เช่น ผ้าเช็ดหน้า, พรมเช็ดเท้า, กระดานดำ, กระจก เป็นต้น อย่างไรก็ตามอรรถลักษณ์นี้จะมีความสัมพันธ์กับอรรถลักษณ์ที่แสดงความคงตัวของวัตถุด้วย

อรรถลักษณ์ [+ กลม] หมายถึง วัตถุที่มีความกลมเหมือนผลไม้หรือเหมือนเมล็ดผืช เช่น ลูกแก้ว, ลูกโป่ง, ลูกชั้น, ลูกบอล, ส้มโอ เป็นต้น

อรรถลักษณ์ [+ ยาว], [+ แบน] และ [+ กลม] เป็นอรรถลักษณ์เด่นที่มีความหมายอ้างถึงสิ่งที่มีรูปทรงมีมิติ ดังนั้นเมื่อกล่าวถึงอรรถลักษณ์ที่แสดงรูปทรงมีมิติแบบใดแบบหนึ่ง ผู้วิจัยจะใช้เนื่องอรรถลักษณ์เด่น 3 อรรถลักษณ์ดังกล่าว

ข. อรรถลักษณ์รูปทรงแบบไม่มีมิติ หมายถึง อรรถลักษณ์ที่แสดงลักษณะรูปทรงของวัตถุที่ไม่มีมิติ 4 แบบ คือ รูปทรงที่ภายนอกโค้ง รูปทรงที่ภายในกลวงและรูปทรงที่เป็นวงแหวน รวมทั้งรูปทรงแบบไม่มีมิติที่ผู้วิจัยกำหนดขึ้นเพิ่มเติมเพื่อใช้กับคำลักษณนามที่แสดงรูปทรงพิเศษ คือ รูปทรงที่มีฐานเป็นสี่เหลี่ยม และรูปทรงปลายแหลม วัตถุที่มีรูปทรงแบบไม่มีมิติดังกล่าว จำแนกประเภทอรรถลักษณ์ได้ดังนี้

อรรถลักษณ์ [+ โค้ง] หมายถึง วัตถุที่มีลักษณะภายนอกโค้งเหมือนเนินเขา, ปุ่ม, โคก, เขาสัตว์ ฯลฯ เช่น ภูเขา, ก้อนหิน, ลูกปืน, งาช้าง เป็นต้น

อรรถลักษณ์ [+ กลวง] หมายถึง วัตถุที่มีลักษณะภายในกลวงเหมือนท่อ เช่น ขวด, กลอง, กระบอกไม้ไผ่ เป็นต้น

อรรถลักษณ์ [+ วงแหวน] หมายถึง วัตถุที่มีลักษณะเป็นวงแหวนที่ต้องมีการห่อหุ้มหรือพันเป็นวงรอบตัว เช่น แหวน, กำไล, พวงมาลัย เป็นต้น

อรรถลักษณ์ [+ ฐานสี่เหลี่ยม] หมายถึง วัตถุที่มีลักษณะเป็นฐานสี่เหลี่ยม อาจจะมีหลังคาหรือไม่มีหลังคาก็ได้ เช่น ฐานของบ้าน ฐานของวัด เป็นต้น

อรรถลักษณ์ [+ แหลม] หมายถึง วัตถุที่มีลักษณะเป็นยอดแหลมหรือปลายแหลม

อรรถลักษณ์ [+ โค้ง], [+ กลวง], [+ วงแหวน] [+ ฐานสี่เหลี่ยม] และ [+ แหลม] เป็นอรรถลักษณ์เด่นที่มีความหมายอ้างถึงสิ่งที่มีรูปทรงไม่มีมิติ ดังนั้นเมื่อกล่าวถึงอรรถลักษณ์ที่แสดงรูปทรงไม่มีมิติแบบใดแบบหนึ่ง ผู้วิจัยจะใช้เพียงอรรถลักษณ์เด่น 4 อรรถลักษณ์ดังกล่าว

2.1.2.2 อรรถลักษณ์ที่แสดงความคงตัวของวัตถุ หมายถึง อรรถลักษณ์ที่แสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของวัตถุว่าวัตถุนั้นถูกดัดแปลงไปอย่างไร ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความคงตัวของวัตถุ ผู้วิจัยกำหนดอรรถลักษณ์ที่แสดงความคงตัวของวัตถุออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

ก. อรรถลักษณ์ที่แสดงความยืดหยุ่น หมายถึง อรรถลักษณ์ที่แสดงให้เห็นลักษณะของวัตถุที่สามารถยืดหยุ่น หดตัวได้ พับได้ ดัดให้โค้ง งอ ได้ เช่น สิ่งที่มีลักษณะเหมือนเชือกหรือผ้า จะใช้อรรถลักษณ์ว่า [+ ยืดหยุ่น]

ข. อรรถลักษณ์ที่แสดงความแข็ง หมายถึง อรรถลักษณ์ที่มีคุณสมบัติตรงข้ามกับอรรถลักษณ์ที่แสดงความยืดหยุ่น คือ ไม่สามารถหดตัว พับ หรือดัดให้โค้ง งอได้ แต่จะเป็นสิ่งที่มีลักษณะเป็นแท่งเหมือนไม้หรือแผ่นกระดานและมีความแข็งเหมือนหิน เช่น เสาบ้าน, เสาหิน, เสาปูน, เสาไฟฟ้า, แผ่นกระดาน เป็นต้น จะใช้อรรถลักษณ์ว่า [- ยืดหยุ่น]

2.1.2.3 อรรถลักษณ์ที่แสดงขนาด หมายถึงอรรถลักษณ์ที่แสดงขนาดของวัตถุ ผู้วิจัยกำหนดอรรถลักษณ์ที่แสดงขนาดของวัตถุออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

ก. อรรถลักษณ์ที่แสดงขนาดใหญ่ หมายถึง อรรถลักษณ์ที่แสดงขนาดของวัตถุที่มีขนาดใหญ่ รวมทั้งมีความกว้างและความหนา เช่น ภูเขา, เสาบ้าน, ล้อรถ, โต๊ะ, เตียง, ตู้ ฯลฯ จะใช้อรรถลักษณ์ว่า [+ ใหญ่]

ข. อรรถลักษณ์ที่แสดงขนาดเล็ก หมายถึง อรรถลักษณ์ที่แสดงขนาดของวัตถุที่มีขนาดเล็ก รวมทั้งไม่มีความกว้างและความหนา เช่น เมล็ดพืช, กระดุม, เข็ม, ธา, ก้อนกรวด, ลูกปืน ฯลฯ จะใช้อรรถลักษณ์ว่า [- ใหญ่]

การใช้อรรถลักษณ์ [- ใหญ่] นอกจากจะแสดงขนาดเล็กแล้ว ยังอาจมีความหมายแฝงว่าเป็นสิ่งที่ต่ำต้อย ไม่มีความสำคัญ หรือเป็นของชั้นต่ำที่คนทั่วไปดูถูกเหยียดหยาม เช่น ยักษ์, ผี, ปีศาจ และเปรต เป็นต้น การใช้ในกรณีดังกล่าว ผู้วิจัยจะใช้วงเล็บกำกับในอรรถลักษณ์ด้วยว่า [- ใหญ่ (ดูถูก)]

2.1.3 <u>อรรถลักษณ์ที่แสดงหน้าที่</u> หมายถึง อรรถลักษณ์ที่แสดงหน้าที่ของสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสังคมและวัฒนธรรม อรรถลักษณ์ประเภทนี้มี 2 ชนิด ได้แก่

2.1.3.1 อรรถลักษณ์ที่แสดงหน้าที่ทางสังคม อรรถลักษณ์ประเภทนี้แสดงหน้าที่ทางสังคมของสังคมมนุษย์* ผู้วิจัยกำหนดอรรถลักษณ์ที่แสดงหน้าที่ทางสังคมของมนุษย์ออกเป็น 4 อรรถลักษณ์ใหญ่ ได้แก่

ก. อรรถลักษณ์ที่แสดงความสุภาพ หมายถึง อรรถลักษณ์ที่แสดงความสุภาพในการใช้คำลักษณนามกับมนุษย์ในสังคม ส่วนมากเป็นคำราชาศัพท์ที่ใช้กับกษัตริย์ เจ้านายชั้นสูง พระสงฆ์และสามเณร เช่น พระองค์, องค์, รูป เป็นต้น เพื่อแสดงระดับชั้นในสังคมว่ามีความแตกต่างจากบุคคลทั่วไป จะใช้อรรถลักษณ์ว่า [+ สุภาพ]

ข. อรรถลักษณ์ที่แสดงสถานภาพทางสังคม หมายถึง อรรถลักษณ์ที่แสดงสถานภาพของมนุษย์ในสังคมที่แสดงให้เห็นถึงความไม่เท่าเทียมกัน โดยเฉพาะในเรื่องความเคารพนับถือ ถ้าบุคคลใดมีสถานภาพทางสังคมสูงซึ่งโดยส่วนมากแล้วจะหมายถึง กษัตริย์ เจ้านายชั้นสูง พระสงฆ์ สามเณร และสามัญชนชั้นสูง** กล่าวคือ เป็นบุคคลที่ได้รับการเคารพยกย่อง เป็นที่นับหน้าถือตาในสังคมเป็นกรณีพิเศษจะใช้อรรถลักษณ์ว่า [+ นับถือ] ส่วนบุคคลธรรมดาหรือสามัญชนทั่วไปที่ไม่มีสถานภาพทางสังคมสูง จะไม่ใช้อรรถลักษณ์นี้ เว้นเสียแต่ว่าเป็นบุคคลที่ได้รับการดูถูกเหยียดหยามในสังคม จึงจะใช้อรรถลักษณ์ [- นับถือ] ดังเช่นภาษาเวียดนาม แต่ในภาษาไทยไม่มีอรรถลักษณ์ [- นับถือ] ใช้กับบุคคลดังกล่าวเหมือนภาษาเวียดนาม

ค. อรรถลักษณ์ที่แสดงเพศ หมายถึงอรรถลักษณ์ที่แสดงเพศของมนุษย์ในสังคม ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 เพศ คือ เพศชาย จะใช้อรรถลักษณ์ว่า [+ ชาย] และเพศหญิง จะใช้อรรถลักษณ์ว่า [- ชาย]

---

*ผู้วิจัยนำไปอธิบายและวิเคราะห์อรรถลักษณ์ที่แสดงหน้าที่ทางสังคมของอมนุษย์และสัตว์ในส่วนที่เกี่ยวข้องด้วย

**สามัญชนชั้นสูงมีอรรถลักษณ์นี้ แต่ไม่มีอรรถลักษณ์ [+ สุภาพ] เหมือนกษัตริย์และพระสงฆ์

ง. อรรถลักษณ์ที่แสดงวัย อรรถลักษณ์นี้ผู้วิจัยกำหนดเพิ่มขึ้นเพื่อแสดงให้เห็นความแตกต่างระหว่างวัยของมนุษย์ คือ ผู้ใหญ่จะใช้อรรถลักษณ์ว่า [+ ผู้ใหญ่] และเด็กจะใช้อรรถลักษณ์ว่า [- ผู้ใหญ่]

2.1.3.2 อรรถลักษณ์ที่แสดงหน้าที่ทางวัฒนธรรม หมายถึง อรรถลักษณ์ที่แสดงให้เห็นถึงการดำเนินชีวิตและความเป็นอยู่ของมนุษย์ในสังคม อรรถลักษณ์ประเภทนี้ใช้ได้ทั้งสิ่งที่เป็นมนุษย์และสิ่งของ ผู้วิจัยกำหนดอรรถลักษณ์ที่แสดงหน้าที่ทางวัฒนธรรมออกเป็น 3 อรรถลักษณ์ใหญ่ ๆ คือ

ก. อรรถลักษณ์ที่แสดงการทำอาหาร หมายถึง อรรถลักษณ์ที่แสดงลักษณะของสิ่งที่เกี่ยวข้องกับอาหารหรือการทำอาหารทั้งหมด ได้แก่ สิ่ง (ผลิตภัณฑ์) ที่ใช้ทำอาหาร อุปกรณ์ที่ใช้ทำอาหารเป็นต้น จะใช้อรรถลักษณ์ว่า [+ ทำอาหาร]

ข. อรรถลักษณ์ที่แสดงการแต่งกาย หมายถึง อรรถลักษณ์ที่แสดงลักษณะของสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการแต่งกาย เช่น เสื้อผ้า, กางเกง, กระโปรง, รองเท้า, ถุงเท้า เป็นต้น จะใช้อรรถลักษณ์ว่า [+ เครื่องแต่งกาย]

ค. อรรถลักษณ์ที่แสดงเครื่องมือ หมายถึง อรรถลักษณ์ที่แสดงลักษณะของวัตถุว่าเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น ปืน เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการยิง มีด, ดาบ, ขวาน เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการตัด, สับ หรือฟัน แห และอวน เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการจับปลา เป็นต้น จะใช้อรรถลักษณ์ว่า [+ เครื่องมือ]

ง. อรรถลักษณ์ที่แสดงเครื่องดนตรี อรรถลักษณ์นี้ ผู้วิจัยกำหนดเพิ่มขึ้นเพื่อแสดงลักษณะของสิ่งที่เกี่ยวข้องกับเครื่องดนตรี ทั้งประเภทเครื่องสาย เครื่องตี และเครื่องเป่า จะใช้อรรถลักษณ์ว่า [+ เครื่องดนตรี]

2.1.4 <u>อรรถลักษณ์ที่แสดงลักษณะพิเศษ</u> หมายถึง อรรถลักษณ์ที่แสดงลักษณะพิเศษหรือลักษณะเด่นเฉพาะของคำลักษณนาม อรรถลักษณ์นี้เป็นอรรถลักษณ์ที่ผู้วิจัยกำหนดขึ้นเนื่องจากมีคำลักษณนามบางคำมีลักษณะเด่นในด้านอื่น ๆ ที่สำคัญ ดังนี้

ก. อรรถลักษณ์ที่แสดงการบอกเวลา หมายถึง อรรถลักษณ์ที่แสดงลักษณะของสิ่งที่เกี่ยวข้องกับเครื่องใช้หรืออุปกรณ์ที่ใช้ในการบอกเวลา เช่น นาฬิกา เป็นต้น จะใช้อรรถลักษณ์ว่า [+ เวลา]

ข. อรรถลักษณ์ที่แสดงการเคลื่อนที่ หมายถึง อรรถลักษณ์ที่แสดงลักษณะพิเศษของสิ่งที่เกี่ยวข้องกับยานพาหนะที่สามารถเคลื่อนที่ได้ ในที่นี้หมายถึงยานพาหนะทุกชนิด ได้แก่ รถไฟ, รถยนต์, เรือ และเครื่องบิน เป็นต้น นอกจากนั้นยังรวมถึงการเคลื่อนที่ของสิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ เช่น ดวงจันทร์, ดวงอาทิตย์, เมฆ, หมอก และลมพายุด้วย จะใช้อรรถลักษณ์ว่า [+ เคลื่อนที่]

ค. อรรถลักษณ์ที่แสดงเครื่องใช้ไฟฟ้า หมายถึง อรรถลักษณ์ที่แสดงลักษณะของสิ่งที่เกี่ยวข้องกับเครื่องใช้ไฟฟ้าในครัวเรือนทุกชนิด เช่น วิทยุ, ตู้เย็น, หม้อหุงข้าว, เตารีด, คอมพิวเตอร์ เป็นต้น จะใช้อรรถลักษณ์ว่า [+ ใช้ไฟฟ้า] แต่ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ทั้งข้อมูลในภาษาไทยและภาษาเวียดนามปรากฏเฉพาะอรรถลักษณ์ [± ใช้ไฟฟ้า] ที่แสดงความตรงข้ามเพียงอรรถลักษณ์เดียวเท่านั้น

ง. อรรถลักษณ์ที่แสดงความสว่าง หมายถึง อรรถลักษณ์ที่แสดงลักษณะพิเศษของสิ่งที่มีแสงสว่างในตัวเอง ซึ่งเป็นสิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ได้แก่ ดวงอาทิตย์, ดวงจันทร์ และ ดวงดาว และสิ่งที่ถูกทำให้เกิดแสงสว่างซึ่งเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น เทียน, ตะเกียง, หลอดไฟ และ โคมไฟ เป็นต้น จะใช้อรรถลักษณ์ว่า [+ มีแสงสว่าง]

จ. อรรถลักษณ์ที่แสดงเส้นทาง หมายถึง อรรถลักษณ์ที่แสดงลักษณะพิเศษของสิ่งบางสิ่งที่มีความยาว เพื่อแสดงเส้นทางตั้งแต่จุดเริ่มต้นจนถึงจุดสุดท้าย ได้แก่ แม่น้ำ, ลำธาร, คลอง และ ถนน เป็นต้น จะใช้อรรถลักษณ์ว่า [+ เส้นทาง]

ฉ. อรรถลักษณ์ที่แสดงความเป็นของเหลว หมายถึง อรรถลักษณ์ที่แสดงสภาพของสิ่งของตามธรรมชาติว่าเป็นของเหลว เช่น น้ำ จะใช้อรรถลักษณ์ว่า [+ ของเหลว]

ช. อรรถลักษณ์ที่แสดงสิ่งที่ปกคลุม หมายถึง อรรถลักษณ์ที่แสดงสิ่งที่ปกคลุมสิ่งก่อสร้างหรืออาคารที่มีฐานสี่เหลี่ยม ซึ่งในที่นี้หมายถึงหลังคา จะใช้อรรถลักษณ์ว่า [+ มีหลังคา] แต่ในการวิเคราะห์ข้อมูลคำลักษณนามในภาษาไทย ปรากฏเฉพาะอรรถลักษณ์ [± มีหลังคา] ที่แสดงความตรงข้ามเพียงอรรถลักษณ์เดียวเท่านั้น

อรรถลักษณ์ทั้งหมดที่กล่าวข้างต้นนี้ คือ อรรถลักษณ์ที่ผู้วิจัยกำหนดขึ้นตามแนวของอัลลัน และ โช รวมทั้งอรรถลักษณ์ที่ผู้วิจัยกำหนดขึ้นเองตามความเหมาะสม ทั้งนี้อรรถลักษณ์ที่กำหนดนี้หมายถึงเฉพาะอรรถลักษณ์เด่นเท่านั้น ไม่ใช่อรรถลักษณ์แบบพรรณนาที่แจกความหมายย่อยของคำลักษณนามคำนั้นทั้งหมด กล่าวคือ เกณฑ์ในการกำหนดอรรถลักษณ์ของคำลักษณนามแต่ละประเภทนั้น พิจารณาในแง่ของการเปรียบเทียบภาษาเพื่อให้เห็นโลกทัศน์ ถ้าเห็นว่าชัดเจนเพียงพอแล้วก็หยุดแค่นั้น ไม่ต้องพิจารณากำหนดอรรถลักษณ์เพิ่มเติมอีก ในการวิเคราะห์อรรถลักษณ์นั้น ผู้วิจัยจะใช้อรรถลักษณ์ที่มีค่าเดียว ทั้งเครื่องหมาย + และ เครื่องหมาย - แต่ถ้าหากว่า อรรถลักษณ์ใดประกอบด้วยความหมายที่มีคุณสมบัติเป็น 2 ค่า ผู้วิจัยจะใช้เครื่องหมาย ± เพื่อแสดงว่าคำลักษณนามคำนั้นมีหรือไม่มีอรรถลักษณ์นั้น เช่น อรรถลักษณ์ของคำลักษณนาม "ลูก" มีอรรถลักษณ์ [± ใหญ่] หมายความว่าคำลักษณนาม "ลูก" สามารถใช้กับวัตถุหรือสิ่งของที่มีทั้งขนาดใหญ่และขนาดเล็ก แสดงว่าอรรถลักษณ์ของคำลักษณนาม "ลูก" ประกอบด้วยความหมายที่มีคุณสมบัติเป็น 2 ค่า คือ อรรถลักษณ์ [+ ใหญ่] และ [- ใหญ่]

2.2 รูปแบบของอรรถลักษณ์

ในบทนี้ผู้วิจัยจะแสดงรูปแบบของอรรถลักษณ์ตามที่ได้เสนองานของ อัลลัน และ โช ไว้ในข้อ 2.1 การกำหนดอรรถลักษณ์ มาสรุปรวมเป็นชุดอรรถลักษณ์สำหรับคำลักษณนามแต่ละคำ ทั้งนี้รูปแบบของอรรถลักษณ์บางส่วนนั้นผู้วิจัยได้กำหนดขึ้นเองตามความเหมาะสม เพื่อให้เข้าใจได้ง่ายและชัดเจนมากขึ้น รูปแบบการเขียนชุดอรรถลักษณ์ซึ่งประกอบด้วยอรรถลักษณ์ต่าง ๆ แสดงได้ด้วยแผนภูมิ ซึ่งผู้วิจัยจำแนกเป็น 3 แผนภูมิ คือ แผนภูมิแสดงรูปแบบการเขียนชุดอรรถลักษณ์ของคำลักษณนามที่ใช้กับคำนามหนึ่งประเภท แผนภูมิแสดงรูปแบบการเขียนชุดอรรถลักษณ์ของคำลักษณนามที่ใช้กับคำนามสองประเภท และแผนภูมิแสดงรูปแบบการเขียนชุดอรรถลักษณ์ของคำลักษณนามที่ใช้กับคำนามสามประเภท

<u>แผนภูมิที่ 1</u> : แผนภูมิแสดงรูปแบบการเขียนชุดอรรถลักษณ์ของคำลักษณนามที่ใช้กับคำนามหนึ่งประเภทในภาษาไทย

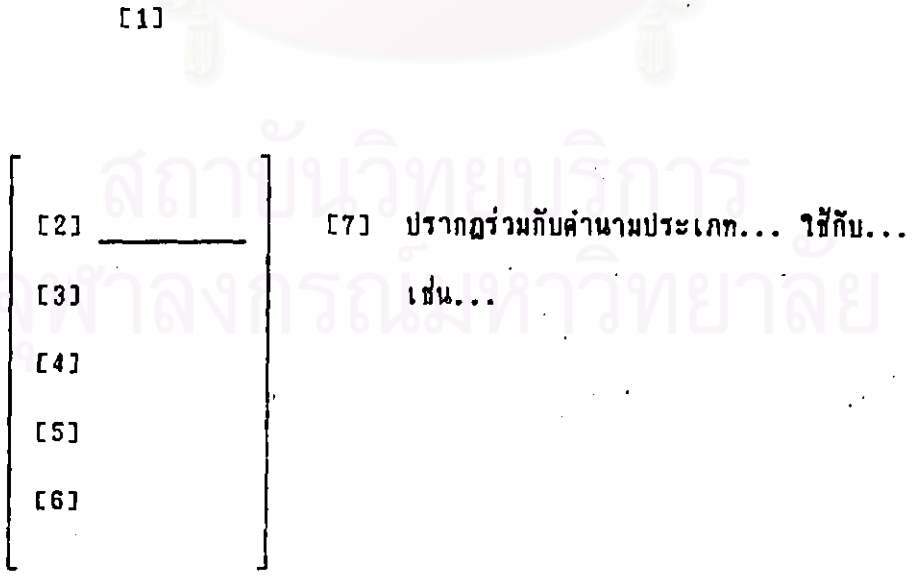

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คำอธิบายประกอบแผนภูมิที่ 1

หมายเลข 1 หมายถึง ชื่อของคำลักษณนามที่จะแสดงอรรถลักษณ์ เช่น คน, ท่าน, ตัว ลูก, ใบ เป็นต้น

หมายเลข 2 หมายถึง อรรถลักษณ์ที่เด่นที่สุดและสำคัญที่สุด เกณฑ์ในการพิจารณาว่าอรรถลักษณ์ใดเป็นอรรถลักษณ์ที่เด่นที่สุดของคำลักษณนามคำนั้น พิจารณาจากอรรถลักษณ์ที่แสดงลักษณะเด่นประจำตัวของคำนามที่ปรากฏร่วมกับคำลักษณนาม โดยจะพิจารณาเป็นลำดับแรก เช่น เมื่อกล่าวถึงมนุษย์ อรรถลักษณ์ที่แสดงลักษณะเด่นประจำตัวของมนุษย์คือ ความเป็นสิ่งมีชีวิต ใช้อรรถลักษณ์ว่า [+ มีชีวิต] ซึ่งมีความหมายว่าเป็นสิ่งมีชีวิต ไม่พิจารณาอรรถลักษณ์เด่นในเรื่องรูปทรงเหมือนสิ่งของ เป็นต้น อรรถลักษณ์เด่นของคำนามแต่ละประเภทผู้วิจัยใช้เกณฑ์พิจารณาจากลักษณะเด่นประจำตัว ซึ่งเกณฑ์ดังกล่าวนี้เป็นเกณฑ์ที่ได้จากงานของอัลฉัน (1977) ดังนี้

- มนุษย์ อมนุษย์ และสัตว์ พิจารณาจาก อรรถลักษณ์ที่แสดงความเป็นสิ่งมีชีวิต
- พืช พิจารณาจาก อรรถลักษณ์ที่แสดงรูปทรงของพืชที่ปรากฏจากส่วนประกอบแต่ละส่วน
- สิ่งของ ทั้งสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นและสิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ พิจารณาจาก อรรถลักษณ์ที่แสดงรูปทรง ความคงตัว และขนาด

อรรถลักษณ์เด่นที่สุดดังกล่าวมาข้างต้นนี้ จะทำให้เห็นอรรถลักษณ์ที่แตกต่างกันของคำลักษณนามแต่ละประเภท เพื่อประโยชน์ในการจำแนกกลุ่มคำลักษณนามและการวิเคราะห์อรรถลักษณ์ ผู้วิจัยจะขีดเส้นใต้ 1 เส้นเพื่อให้สังเกตได้ง่ายและชัดเจนว่าเป็นอรรถลักษณ์เด่นที่มีความสำคัญที่สุด

หมายเลข 3 - 6 (อรรถลักษณ์อาจมีจำนวนมากกว่าที่กำหนดนี้ก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความหมายของคำลักษณนามคำนั้นด้วย) หมายถึง อรรถลักษณ์เด่นที่มีความสำคัญรองลงมาจากอรรถลักษณ์ที่เด่นที่สุดในหมายเลข 3 เป็นอรรถลักษณ์ที่บ่งความหมายต่างของคำลักษณนามว่า คำลักษณนามคำนั้นมีอรรถลักษณ์อะไรบ้างที่แตกต่างกัน อรรถลักษณ์เหล่านี้จะเป็นประโยชน์ในการวิเคราะห์โลกทัศน์ของผู้พูดภาษาไทยที่สะท้อนจากการใช้คำลักษณนาม เกณฑ์ในการเลือกอรรถลักษณ์เด่น

รองซึ่งเป็นเกณฑ์ที่ได้จากงานของโช (1973) รวมทั้งอรรถลักษณ์ที่ผู้วิจัยกำหนดขึ้นเพิ่มเติมด้วย พิจารณาดังนี้

- มนุษย์ อมนุษย์ และสัตว์ พิจารณาจาก อรรถลักษณ์ที่แสดงหน้าที่ทางสังคม
- พืช และสิ่งของ พิจารณาจาก อรรถลักษณ์ที่แสดงหน้าที่ทางวัฒนธรรม

หมายเลข 7 หมายถึง ตัวอย่างของคำนามแต่ละประเภทที่ปรากฏร่วมกับคำลักษณนามคำนั้น และตัวอย่างการใช้คำลักษณนาม

<u>ตัวอย่างการเขียนชุดอรรถลักษณ์ของคำลักษณนามที่ใช้กับคำนามหนึ่งประเภทในภาษาไทย</u>

- ตัวอย่างคำลักษณนามที่ใช้กับสิ่งมีชีวิตประเภทมนุษย์ : คน

คน

[+ <u>มีชีวิต</u>]
[± ชาย]
[+ ผู้ใหญ่]

ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทมนุษย์ ใช้กับคนทั่วไป เช่น

คน	1	คน
คนไทย	1	คน
คนเวียดนาม	2	คน
นางพยาบาล	2	คน
วิศวกร	3	คน
ครู	3	คน
นักเรียน	4	คน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภูมิที่ 2 : แผนภูมิแสดงรูปแบบการเขียนชุดอรรถลักษณ์ของคำลักษณนามที่ใช้กับคำนาม สองประเภทในภาษาไทย

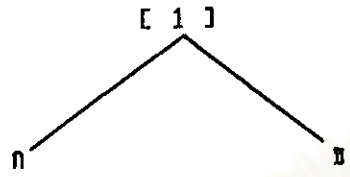

[2] ——
[3]
[4]
[5]
[6]

[2] ——
[3]
[4]
[5]
[6]

[7] ปรากฏร่วมกับคำนามประเภท... ใช้กับ... เช่น... (นอกประเภท ก และ ข)

คำอธิบายประกอบแผนภูมิที่ 2

คำอธิบายทุกหมายเลขเหมือนคำอธิบายประกอบแผนภูมิที่ 1 แต่เนื่องจากแผนภูมิชุดนี้มี 2 คอลัมน์ ดังนั้นอรรถลักษณ์ที่เด่นที่สุดจึงมี 2 อรรถลักษณ์ อรรถลักษณ์ที่เด่นที่สุดของคอลัมน์ ข มีที่มาจากคอลัมน์ ก กล่าวคือ อรรถลักษณ์เด่นที่สุดของคอลัมน์ ข บ่งการเกิดร่วมที่มีลักษณะบางอย่างร่วมกันหรือคล้ายกันกับคอลัมน์ ก ทำให้ช่วยมองเห็นว่าคำลักษณนามที่จำแนกอรรถลักษณ์ดังกล่าวช่วยจัดหมวดหมู่ของสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ในกลุ่มได้อย่างไร

คอลัมน์ ก หมายถึง อรรถลักษณ์ที่เป็นตัวตั้ง ผู้วิจัยจะระบุประเภทของคำนามกำกับไว้และขีดเส้นใต้

คอลัมน์ ข หมายถึง อรรถลักษณ์ที่ถูกนำไปเปรียบเทียบว่ามีลักษณะบางอย่างร่วมกับอรรถลักษณ์ในคอลัมน์ ก จึงทำให้สามารถใช้คำลักษณนามคำเดียวกันได้ ในคอลัมน์นี้ผู้วิจัยจะระบุประเภทของคำนามกำกับไว้และขีดเส้นใต้ไว้เช่นกัน

<u>ตัวอย่างการเขียนชุดอรรถลักษณ์ของคำลักษณนามที่ใช้กับคำนามสองประเภทในภาษาไทย</u>

- ตัวอย่างคำลักษณนามที่ใช้กับสิ่งไม่มีชีวิตประเภทพืช และสิ่งที่เปรียบเหมือนสิ่งไม่มีชีวิตประเภทสิ่งของ : ต้น

ก	ข
+ <u>ยาว</u>	+ <u>เปรียบพืช</u> (รูปทรง)
- หัว	- หัว
<u>+</u> ยืดหยุ่น	- ยืดหยุ่น
<u>+</u> ใหญ่	+ ใหญ่
<u>+</u> ทำอาหาร	

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ก. ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทพืช ใช้กับต้นไม้ทุกชนิด เช่น

(ต้น) กุหลาบ 1 ต้น
(ต้น) ผักกาดหอม 1 ต้น
(ต้น) มะพร้าว 2 ต้น
(ต้น) ฝรั่ง 2 ต้น

ข. ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทสิ่งของ ใช้กับสิ่งของที่มีลักษณะเป็นแท่งตรงหรือมีลำต้นคล้ายพืช มีขนาดยาว เช่น

เสาบ้าน 1 ต้น*
เสาธง 1 ต้น*
เสาไฟฟ้า 2 ต้น*

อย่างไรก็ตามยังมีข้อยกเว้นสำหรับคำลักษณนามบางคำที่ใช้กับคำนามได้สองประเภท แต่ไม่ได้มีการเปรียบเทียบ เช่น คำลักษณนาม "ดวง" ที่ใช้กับอนุษย์และสิ่งของ แต่ผู้วิจัยก็จะใช้รูปแบบแผนภูมิที่ 2 ในการวิเคราะห์ โดยไม่ได้เปรียบเทียบคอลัมน์ ก และ ข ว่าคอลัมน์ ข มีลักษณะเด่นอะไรที่เหมือนคอลัมน์ ก แต่จะดูว่าคอลัมน์ ก และ ข มีอรรถลักษณ์อะไรที่ร่วมกันและเหมือนกัน

---

* อาจใช้คำลักษณนามซ้ำรูป "เสา" ก็ได้ เช่น "เสาบ้าน 1 เสา", "เสาธง 1 เสา" และ "เสาไฟฟ้า 2 เสา"

<u>แผนภูมิที่ 3</u> : แผนภูมิแสดงรูปแบบการเขียนชุดอรรถลักษณ์ของคำลักษณนามที่ใช้กับคำนาม สามประเภท ในภาษาไทย

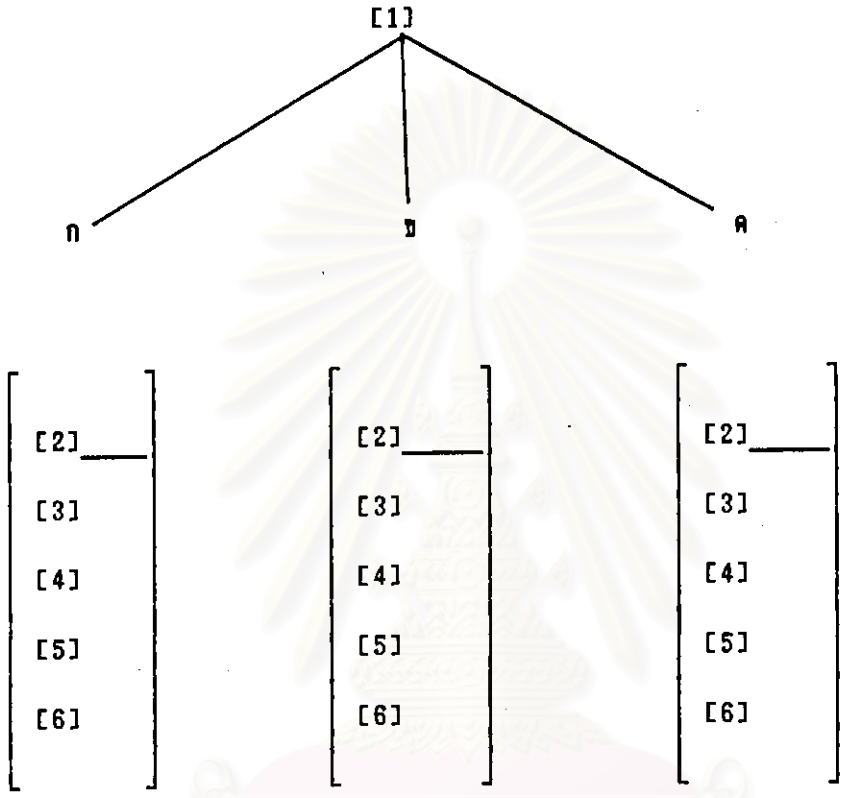

[7] ปรากฏร่วมกับคำนามประเภท

ใช้กับ... เช่น...

(แยกประเภท ก, ข และ ค)

<u>คำอธิบายประกอบแผนภูมิที่ 3</u>

คำอธิบายทุกหมายเลขเหมือนคำอธิบายประกอบแผนภูมิที่ 2 แต่เนื่องจากแผนภูมิชุดนี้มี 3 คอลัมน์ ดังนั้นอรรถลักษณ์เด่นที่สุดจึงมีทั้ง 3 คอลัมน์ อรรถลักษณ์เด่นที่สุดของคอลัมน์ ข และ ค บ่งการเกิดร่วมที่มีลักษณะบางอย่างร่วมกันหรือคล้ายกันกับคอลัมน์ ก

คอลัมน์ ก หมายถึงอรรถลักษณ์ที่เป็นตัวตั้ง

คอลัมน์ ข และ ค หมายถึง อรรถลักษณ์ที่ถูกนำไปเปรียบเทียบ

อย่างไรก็ตาม คำลักษณนามที่ใช้กับคำนามสามประเภทในภาษาไทยอาจจะมีข้อยกเว้น สำหรับตัวอย่างบางตัวอย่างที่ใช้ในการวิเคราะห์ กล่าวคือ อรรถลักษณ์ที่เป็นตัวตั้งอาจจะหมายถึงทั้งคอลัมน์ ก และ ข ส่วนอรรถลักษณ์ที่ถูกนำไปเปรียบเทียบ หมายถึง คอลัมน์ ค เพียงคอลัมน์เดียวก็ได้

ตัวอย่างการเขียนชุดอรรถลักษณ์ของคำลักษณนามที่ใช้กับคำนามสามประเภทในภาษาไทย

- ตัวอย่าง คำลักษณนามที่ใช้กับสิ่งมีชีวิตประเภทสัตว์ สิ่งที่เปรียบเหมือนสิ่งมีชีวิตประเภทอมนุษย์ และสิ่งที่เปรียบเหมือนสิ่งมีชีวิตประเภทสิ่งของ : ตัว

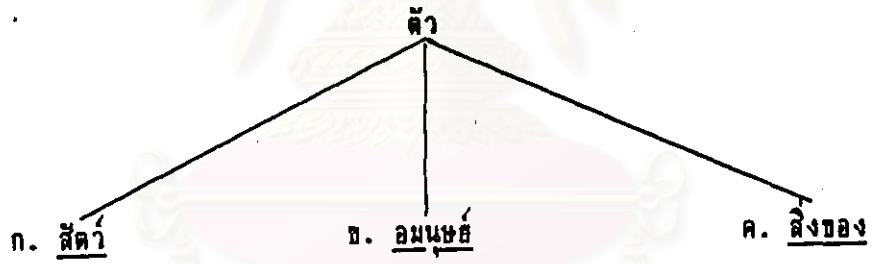

ก	ข	ค
+ มีชีวิต	+ เปรียบสัตว์ (ของต่ำ)	+ เปรียบสัตว์ (รูปทรง)
± ใหญ่	+ มีชีวิต	± หัว
- นับถือ	± ขา	± แบน
	- ใหญ่ (ดูถูก)*	± ยืดหยุ่น
		± ใหญ่

*เมื่อใช้กับคำลักษณนาม "คน" จะไม่มีอรรถลักษณ์นี้ เนื่องจากไม่ได้เปรียบเทียบกับสัตว์

ก. ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทสัตว์ ใช้กับสัตว์ทุกชนิด ยกเว้น ช้างบ้าน เช่น

กระต่าย	1	ตัว
สุนัข	1	ตัว
แมว	2	ตัว
ช้างป่า	2	ตัว

ข. ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทอมนุษย์ ใช้กับยักษ์, ผี, ปีศาจ และเปรต เช่น

ยักษ์	1	ตัว
ผี	1	ตัว
ปีศาจ	2	ตัว
เปรต	2	ตัว

ค. ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทสิ่งของ ใช้กับเสื้อผ้า, โต๊ะ, เก้าอี้, เตียง และตู้ เช่น

เสื้อ	1	ตัว
กางเกง	1	ตัว
กระโปรง	2	ตัว
เก้าอี้	2	ตัว
โต๊ะ	3	ตัว
เตียง	3	ตัว
ตู้	4	ตัว

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2.3 อรรถลักษณ์ของคำลักษณนาม

2.3.1 <u>อรรถลักษณ์ของคำลักษณนามที่ใช้กับสิ่งมีชีวิต</u> คำลักษณนามที่ใช้กับสิ่งมีชีวิตในที่นี้หมายถึง คำลักษณนามที่ใช้กับสิ่งมีชีวิตประเภทใดประเภทหนึ่งได้เพียงประเภทเดียวเท่านั้น ไม่สามารถใช้ร่วมกับคำนามประเภทอื่นได้ อรรถลักษณ์ของคำลักษณนามที่ใช้กับสิ่งมีชีวิตประเภทเดียว จำแนกออกเป็น 3 ประเภท คือ อรรถลักษณ์ของคำลักษณนามที่ใช้กับสิ่งมีชีวิตประเภทมนุษย์ อรรถลักษณ์ของคำลักษณนามที่ใช้กับสิ่งมีชีวิตประเภทอมนุษย์ และอรรถลักษณ์ของคำลักษณนามที่ใช้กับสิ่งมีชีวิตประเภทสัตว์

2.3.1.1 อรรถลักษณ์ของคำลักษณนามที่ใช้กับมนุษย์ คำลักษณนามที่ใช้กับมนุษย์เท่านั้น มีดังนี้

(1) คน

[+ <u>มีชีวิต</u>
<u>+</u> ชาย
<u>+</u> ผู้ใหญ่]

ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทมนุษย์ ใช้กับคนทั่วไป เช่น

คน	1	คน
คนไทย	1	คน
คนเวียดนาม	2	คน
นางพยาบาล	2	คน
วิศวกร	3	คน
ครู	3	คน
นักเรียน	4	คน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จากตัวอย่างข้างต้นนี้ คน 1 คน เป็นคำลักษณนามซ้ำรูป เนื่องจากคำลักษณนาม "คน" มีรูปคำซ้ำทุกส่วนกับคำนาม "คน" ซึ่งเป็นลักษณะที่เรียกว่าคำลักษณนามซ้ำรูปนามโดยสมบูรณ์หรือคำลักษณนามซ้ำรูปทุกส่วน ส่วนคนไทย 1 คน และคนเวียดนาม 2 คน เป็นคำลักษณนามซ้ำรูปบางส่วน จากตัวอย่างดังกล่าวเรียกว่าคำลักษณนามซ้ำรูปส่วนหน้า เนื่องจากซ้ำเฉพาะพยางค์หน้าเท่านั้น

(2) ท่าน

+ มีชีวิต ± ชาย + ผู้ใหญ่ + นับถือ	ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทมนุษย์ ใช้กับบุคคลที่ได้รับการเคารพยกย่อง และเป็นที่นับหน้าถือตาในสังคม เช่น รัฐมนตรี 1 ท่าน ผู้อำนวยการ 1 ท่าน อธิการบดี 1 ท่าน

(3) นาย

+ มีชีวิต + ชาย + ผู้ใหญ่	ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทมนุษย์ ใช้กับผู้ชายที่เป็นใหญ่ในกิจการนั้น ๆ เช่น นายตรวจ, นายทะเบียน ผู้ควบคุม เช่น นายหมู่, นายหมวด ผู้ชำนาญในกิจการนั้น ๆ เช่น นายไปรษณีย์, นายช่าง รวมทั้งทหารและตำรวจด้วย เช่น นายทะเบียน 1 นาย นายไปรษณีย์ 1 นาย (นาย) ทหาร 2 นาย (นาย) ตำรวจ 2 นาย

จากตัวอย่างข้างต้นนี้ นายทะเบียน 1 นาย และ นายไปรษณีย์ 1 นาย เป็นคำลักษณนามซ้ำรูป เนื่องจากคำลักษณนาม "นาย" มีรูปคำซ้ำกับคำว่า "นาย" ในคำว่า นายทะเบียน และนายไปรษณีย์ ซึ่งเป็นลักษณะที่เรียกว่าคำลักษณนามซ้ำรูปบางส่วน จากตัวอย่างดังกล่าวเป็นคำลักษณนามซ้ำรูปส่วนหน้า ส่วน ทหาร และ ตำรวจ อาจจะทำให้ซ้ำรูปโดยการเติม "นาย" เข้าไปข้างหน้า หรืออาจจะไม่ต้องทำให้ซ้ำรูปก็ได้

(4) นาง

+ มีชีวิต - ชาย + ผู้ใหญ่	ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทมนุษย์ ใช้กับผู้หญิงที่มีความชำนาญการในกิจการนั้น ๆ โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับการแสดง เช่น	
	นางรำ	1 นาง
	นางละคร	1 นาง
	นางงาม	2 นาง
	หญิงสาว	2 นาง*

*การใช้คำลักษณนามสำหรับหญิงสาวว่า "นาง" เป็นการใช้แบบสมัยโบราณ เช่น ใช้ในวรรณคดี เป็นต้น ในปัจจุบันจะใช้คำว่า "คน" แต่ก็ยังมีผู้บอกภาษาบางคนใช้คำลักษณนาม "นาง" กับหญิงสาว

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

(5) พระองค์*

+ มีชีวิต	ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทมนุษย์ ใช้กับกษัตริย์ และ		
± ชาย	เจ้านายชั้นสูง รวมทั้งพระเจ้า หรือพระพุทธเจ้า		
± ผู้ใหญ่	เช่น		
+ นับถือ	พระเจ้า	1	พระองค์
+ สุภาพ	พระพุทธเจ้า	1	พระองค์
	พระมหากษัตริย์	1	พระองค์
	พระราชินี	1	พระองค์
	พระเจ้าลูกยาเธอ	1	พระองค์
	พระเจ้าลูกเธอ	1	พระองค์

(6) รูป*

+ มีชีวิต	ปรากฏร่วมกับคำนามเรียกมนุษย์ ใช้กับพระสงฆ์และ		
+ ชาย	สามเณร เช่น		
± ผู้ใหญ่	พระสงฆ์	1	รูป
+ นับถือ	สามเณร	1	รูป
+ สุภาพ			

---

*สามารถใช้คำลักษณนาม "องค์" แทนได้ แต่ผู้วิจัยไม่นำมาวิเคราะห์ในที่นี้ เนื่องจาก "องค์" สามารถใช้กับคำนามได้มากกว่าหนึ่งประเภท

คำลักษณนามที่ใช้กับคำนามประเภทมนุษย์ประเภทเดียวมีทั้งหมด 6 คำ ได้แก่ คน, ท่าน, นาย, นาง, พระองค์ และรูป จากการวิเคราะห์อรรถลักษณ์ของคำลักษณนามดังกล่าวมีอรรถลักษณ์เด่นที่แสดงให้เห็นความแตกต่างในการจำแนกหมวดหมู่ของคำลักษณนามที่ใช้กับคำนามประเภทมนุษย์ประเภทเดียวได้ดังนี้

1. อรรถลักษณ์ที่แสดงเพศ มีดังนี้

[+ ชาย] คำลักษณนามที่ใช้เฉพาะเพศชายเท่านั้น ได้แก่ นาย และ รูป

[- ชาย] คำลักษณนามที่ใช้เฉพาะเพศหญิงเท่านั้น คือ นาง

[± ชาย] คำลักษณนามที่ใช้ได้ทั้งเพศชายและเพศหญิง ได้แก่ คน, ท่าน และ พระองค์

2. อรรถลักษณ์ที่แสดงวัย มีดังนี้

[+ ผู้ใหญ่] คำลักษณนามที่ใช้เฉพาะผู้ใหญ่เท่านั้น ได้แก่ นาย, นาง และท่าน

[± ผู้ใหญ่] คำลักษณนามที่ใช้ได้ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ได้แก่ คน, พระองค์ และ รูป

3. อรรถลักษณ์ที่แสดงสถานภาพทางสังคม มีเพียงอรรถลักษณ์เดียว คือ

[+ นับถือ] คำลักษณนามที่แสดงให้เห็นว่าใช้กับบุคคลที่มีสถานภาพทางสังคมสูงเท่านั้น ได้แก่ ท่าน, พระองค์ และ รูป

4. อรรถลักษณ์ที่แสดงความสุภาพ มีเพียงอรรถลักษณ์เดียว คือ

[+ สุภาพ] คำลักษณนามที่แสดงความสุภาพซึ่งในที่นี้ถือว่าเป็นคำราชาศัพท์ที่ใช้กับ กษัตริย์ เจ้านายชั้นสูง พระสงฆ์ และสามเณรเท่านั้น ได้แก่ พระองค์ และ รูป

2.3.1.2 อรรถลักษณ์ของคำลักษณนามที่ใช้กับอมนุษย์ คำลักษณนามที่ใช้กับอมนุษย์เท่านั้น ไม่ได้ใช้กับคำนามประเภทอื่น มีเพียงคำเดียวคือ ตน

(1) ตน

[+ มีชีวิต ± ชาย ± นับถือ]	ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทอมนุษย์ ใช้กับพวกยักษ์ ผี ปีศาจ และเปรต รวมทั้งพวกกายสิทธิ์ เช่น ฤษี 1 ตน วิทยาธร 1 ตน ยักษ์ 2 ตน ผี 2 ตน ปีศาจ 3 ตน เปรต 3 ตน

คำลักษณนามที่ใช้กับคำนามประเภทอมนุษย์ประเภทเดียวมีเพียง 1 คำ คือ ตน อรรถลักษณ์เด่นที่แสดงลักษณะสำคัญของคำลักษณนาม ตน มีดังนี้

1. อรรถลักษณ์ที่แสดงเพศ

[± ชาย] อรรถลักษณ์นี้แสดงให้เห็นว่า คำลักษณนาม ตน ใช้ได้ทั้งเพศชายและเพศหญิง

2. อรรถลักษณ์ที่แสดงสถานภาพทางสังคม

[± นับถือ] อรรถลักษณ์นี้แสดงให้เห็นว่า คำลักษณนาม ตน ที่ใช้กับอมนุษย์จำพวกยักษ์, ผี, ปีศาจ และเปรต รวมทั้งพวกกายสิทธิ์ อาจจะมีสถานภาพทางสังคมสูงหรือมีสถานภาพทางสังคมต่ำก็ได้ กล่าวคือ กลุ่มยักษ์, ผี, ปีศาจ และเปรต มีอรรถลักษณ์

[– นับถือ] ในขณะที่พวกกายสิทธิ์ เช่น ฤษี วิทยาธร มีอรรถลักษณ์ [+ นับถือ] ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ถึงแม้ว่าอมนุษย์ทั้งสองกลุ่มจะใช้คำลักษณนามคำเดียวกัน แต่ก็มีสถานภาพทางสังคมที่ต่างกัน

2.3.1.3 อรรถลักษณ์ของคำลักษณนามที่ใช้กับสัตว์ คำลักษณนามที่ใช้กับสัตว์เท่านั้น ไม่ได้ใช้กับคำนามประเภทอื่นมีเพียงคำเดียว คือ เชือก

(1) เชือก

+ มีชีวิต	ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทสัตว์ ใช้กับช้างบ้านที่อาศัย
+ ใหญ่	อยู่ในเมืองเท่านั้น เช่น
± นับถือ	ช้างบ้าน 2 เชือก*

คำลักษณนามที่ใช้กับคำนามประเภทสัตว์ประเภทเดียวมีเพียง 1 คำ คือ เชือก อรรถลักษณ์เด่นที่แสดงให้เห็นว่าสัตว์ที่ใช้คำลักษณนามเชือก มีลักษณะเด่นและสำคัญมากกว่าสัตว์อื่น ๆ มีดังนี้

1. อรรถลักษณ์ที่แสดงขนาด

[+ ใหญ่] อรรถลักษณ์นี้แสดงให้เห็นว่าคำลักษณนาม "เชือก" จะใช้กับสัตว์ที่มีขนาดใหญ่เท่านั้น คือ ช้าง (เฉพาะช้างบ้าน) ช้างเป็นสัตว์ที่มีขนาดใหญ่ถ้าเทียบกับสัตว์ชนิดอื่น ถึงแม้จะรวมลูกช้างด้วยก็ยังไม่ถือว่าลูกช้างมีขนาดเล็กถ้าเทียบกับสัตว์บางชนิด

---

*ช้างบ้านใช้คำลักษณนามว่า "เชือก" แต่ช้างป่าใช้คำลักษณนามว่า "ตัว"

2. อรรถลักษณ์ที่แสดงสถานภาพทางสังคม

[± นับถือ] อรรถลักษณ์นี้แสดงให้เห็นว่าคนไทยในปัจจุบันอาจจะมองว่าช้างเป็นสัตว์ที่มีสถานภาพทางสังคมสูง จึงนับถือช้าง หรืออาจจะมองว่าช้างเป็นสัตว์ที่มีสถานภาพทางสังคมไม่สูง จึงไม่ให้ความนับถือก็ได้ กรณีที่ให้ความนับถือนั้นเนื่องจากช้างเป็นสัตว์คู่บุญบารมีของพระมหากษัตริย์ โดยเฉพาะช้างเผือกถือเป็นพาหนะที่พระมหากษัตริย์ใช้ในการทำสงครามและสู้รบในสมัยโบราณ นอกจากนั้นยังเชื่อว่า ถ้าพระมหากษัตริย์พระองค์ใดมีช้างเผือกเป็นจำนวนมากก็แสดงว่ามีบุญบารมีมาก เพราะช้างเผือกเป็นสิ่งที่เสริมบารมีของพระมหากษัตริย์

2.3.2 <u>อรรถลักษณ์ของคำลักษณนามที่ใช้กับสิ่งไม่มีชีวิต</u> คำลักษณนามที่ใช้กับสิ่งไม่มีชีวิตในที่นี้ หมายถึง คำลักษณนามที่ใช้กับสิ่งไม่มีชีวิตประเภทใดประเภทหนึ่งได้เพียงประเภทเดียว ไม่สามารถใช้ร่วมกับคำนามประเภทอื่นได้ อรรถลักษณ์ของคำลักษณนามที่ใช้กับสิ่งไม่มีชีวิตประเภทเดียว จำแนกออกเป็น 2 ประเภท คือ อรรถลักษณ์ของคำลักษณนามที่ใช้กับสิ่งไม่มีชีวิตประเภทพืช และอรรถลักษณ์ของคำลักษณนามที่ใช้กับสิ่งไม่มีชีวิตประเภทสิ่งของ*

2.3.2.1 อรรถลักษณ์ของคำลักษณนามที่ใช้กับพืช คำลักษณนามที่ใช้กับพืชเท่านั้น ไม่ได้ใช้กับคำนามประเภทอื่น มีดังนี้

---

*สิ่งของในที่นี้หมายรวมทั้งสิ่งของที่มนุษย์สร้างขึ้นและสิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

(1) ราก

+ ธาว	ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทพืช ใช้กับส่วนราก		
- หัว	ของพืช หรือส่วนใต้สุดของต้นที่อยู่ติดกับดิน เช่น		
± อ่อนหยุ่น	รากผักชี	1	ราก
± ใหญ่	รากบัว	1	ราก
± ทำอาหาร	รากไม้	2	ราก
	รากกล้วย	2	ราก

(2) ไหล

+ ธาว	ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทพืช ใช้กับส่วนของ		
- หัว	พืชบางอย่าง ซึ่งเลื้อยหรือชอนไปแตกเป็นหน่อ เช่น		
+ อ่อนหยุ่น	ไหลบอน	1	ไหล
- ใหญ่	ไหลบัว	2	ไหล

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

(3) หัว

+ กลม	ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทพืช ใช้กับส่วนของพืช		
- หัว	บางอย่างที่อยู่ใต้ดิน เช่น		
+ ยืดหยุ่น	หัวหอม	1	หัว
± ใหญ่	หัวผักกาด	1	หัว
+ ทำอาหาร	มันสำปะหลัง	2	หัว
	เผือก	2	หัว

(4) หน่อ

+ ธาา	ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทพืช ใช้กับส่วนที่		
- หัว	งอกจากกอหรือเหง้าของต้นใหญ่ เช่น		
± ยืดหยุ่น	หน่อไม้	1	หน่อ
± ใหญ่			
+ ทำอาหาร			

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

(5) เหง้า

+ ยาว	ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทพืช ใช้กับส่วนโคน		
- หัว	ลำต้นของพืชบางชนิด เช่น		
+ ยืดหยุ่น	ขิง	1	เหง้า
+ ใหญ่	ข่า	2	เหง้า
+ ทำอาหาร			

(6) แง่ง

+ ยาว	ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทพืช ใช้กับส่วนที่งอก		
- หัว	เป็นแง่งออกมาจากเหง้าของพืชบางชนิด เช่น		
+ ยืดหยุ่น	ขิง	1	แง่ง
- ใหญ่	ข่า	1	แง่ง
+ ทำอาหาร	ขมิ้น	2	แง่ง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

(7) แขนง

+ <u>ยาว</u> - หัว - ยึดหยุ่น - ใหญ่	ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทพืช ใช้กับส่วนกิ่งไม้เล็ก ๆ ที่แตกใหม่จากลำของไม้พวกไม้ไผ่ เช่น ไม้ไผ่ 2 แขนง

(8) ระแง้

+ <u>ยาว</u> + หัว + ยึดหยุ่น <u>+</u> ใหญ่	ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทพืช ใช้กับส่วนแขนงของทะลายหมาก หรือแขนงของข้าวซึ่งอยู่ติดกับรวงของผล เช่น ระแง้หมาก 1 ระแง้ ระแง้ข้าว 2 ระแง้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

(9) หาง

+ <u>ยาว</u>	ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทพืช ใช้กับส่วนแขนง
+ หัว	ช่อดอกของหมาก และมะพร้าวที่ดอกตัวผู้ร่วงหมดแล้ว
+ อ่อนหยุ่น	เช่น
- ใหญ่	หางหมาก 1 หาง
	หางมะพร้าว 2 หาง

(10) กิ่ง

+ <u>ยาว</u>	ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทพืช ใช้กับส่วนของพืช
- หัว	ที่แยกออกจากต้น เช่น
<u>+</u> อ่อนหยุ่น	กิ่งไม้ 1 กิ่ง
<u>+</u> ใหญ่	มะม่วง 1 กิ่ง
	มะนาว 2 กิ่ง
	ชมพู่ 2 กิ่ง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

(11) ตะโหงก

+ โค้ง - หัว - ยืดหยุ่น + ใหญ่	ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทพืช ใช้กับส่วนของโคน ทางมะพร้าวแห้งซึ่งนูน โหนก หรือโค้งตามลำต้น เช่น ตะโหงกมะพร้าว 1 ตะโหงก

(12) ทาง

+ ยาว + หัว + แบน + ยืดหยุ่น + ใหญ่	ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทพืช ใช้กับใบของพืชบาง ชนิด เช่น ใบกล้วย 1 ทาง ใบมะพร้าว / ทางมะพร้าว 1 ทาง ใบหมาก 2 ทาง

(13) กลีบ

+ <u>แบน</u>	ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทพืช ใช้กับส่วนของดอกไม้		
+ หัว	ที่เรียงหรือซ้อนกันเป็นชั้น ๆ รอบเกษร โดยปรกติเป็น		
+ อีดหยุ่น	แผ่นบาง ๆ เช่น		
- ใหญ่	กลีบกุหลาบ	1	กลีบ
<u>+</u> ทำอาหาร	กลีบดาวเรือง	1	กลีบ
	กล้วยไม้	2	กลีบ
	มะลิ	2	กลีบ

(14) ช่อ

+ <u>ยาว</u>	ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทพืช ใช้กับส่วนดอกของ		
+ หัว	ผัก ผลไม้ หรือดอกไม้ ที่แตกออกเป็นช่อเล็ก ๆ เช่น		
+ อีดหยุ่น	ช่อมะม่วง	1	ช่อ
- ใหญ่	ช่อสะเดา	1	ช่อ
<u>+</u> ทำอาหาร	มะลิ	2	ช่อ
	กุหลาบ	2	ช่อ

(15) จั่น

+ <u>ธาว</u> + หัว + ยืดหยุ่น - ใหญ่	ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทพืช ใช้กับส่วนของช่อดอกหมาก หรือช่อดอกมะพร้าวที่ยังอ่อนอยู่ เช่น จั่นหมาก 1 จั่น จั่นมะพร้าว 2 จั่น

(16) ปลี

+ <u>โค้ง</u> + หัว + ยืดหยุ่น - ใหญ่ + ทำอาหาร	ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทพืช ใช้กับส่วนดอกของกล้วยที่ยังมีกาบหุ้มอยู่ เช่น ปลีกล้วย 5 ปลี

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

(17) ผล*

+ กลม	ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทพืช	ใช้กับผลไม้ทุกชนิด	
± หัว	เช่น		
+ ยืดหยุ่น	ส้ม	1	ผล
± ใหญ่	มังคุด	1	ผล
+ ทำอาหาร	สาลี่	2	ผล
	แตงโม	2	ผล

(18) พู

+ กลม	ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทพืช	ใช้กับส่วนผลที่มี	
+ หัว	ลักษณะนูนออกมา เช่น		
+ ยืดหยุ่น	กุเรียน	4	พู
- ใหญ่			
+ ทำอาหาร			

---

*ใช้คำลักษณนาม "ใบ" หรือ "ลูก" แทนก็ได้ แต่ผู้วิจัยไม่ได้นำมาวิเคราะห์ในที่นี้เนื่องจากคำลักษณนามดังกล่าวสามารถใช้กับคำนามประเภทอื่นได้

(19) จาว

+ กลม	ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทนี้ ใช้กับสิ่งที่งอกอยู่
+ หัว	ภายในผลไม้บางอย่าง เช่น
+ ยืดหยุ่น	จาวมะพร้าว 1 จาว
- ใหญ่	จาวตาล 2 จาว
+ ทำอาหาร	

(20) ยวง

+ กลม	ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทนี้ ใช้กับส่วนเนื้อใน
+ หัว	ของขนุนที่หุ้มเมล็ดว่ายวงขนุน เช่น
+ ยืดหยุ่น	ยวงขนุน 3 ยวง
- ใหญ่	
+ ทำอาหาร	

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

(21) กาบ

+ <u>โค้ง</u> ± หัว ± อ่อนหยุ่น ± ใหญ่	ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทพืช ใช้กับส่วนเปลือกหุ้มชั้นนอกของผล ช่อดอก หรือลำต้นของต้นไม้บางชนิด สามารถลอกออกได้ เช่น กาบมะพร้าว 1 กาบ กาบหมาก 1 กาบ กาบกล้วย 2 กาบ

(22) ฝัก

+ <u>ยาว</u> + หัว ± แบน + อ่อนหยุ่น ± ใหญ่ + ทำอาหาร	ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทพืช ใช้กับส่วนหุ้มเมล็ดของพืชบางอย่าง รูปยาว ๆ หรือกลม ๆ หรือแบน ๆ เช่น ข้าวโพด 1 ฝัก ถั่วฝักยาว 1 ฝัก มะขาม 2 ฝัก ฝักบัว 2 ฝัก มะขามเทศ 3 ฝัก

(23) เมล็ด*

+ กลม	ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทพืช ใช้กับส่วนที่เป็น		
± หัว	เมล็ดของพืชทั่วไป เช่น		
± ยืดหยุ่น	เมล็ดข้าว	1	เมล็ด
- ใหญ่	ขนุน	1	เมล็ด
± ทำอาหาร	กุเรียน	2	เมล็ด
	มะม่วง	2	เมล็ด
	ถั่วลิสง	3	เมล็ด

คำลักษณนามที่ใช้กับคำนามประเภทพืชประเภทเดียว มีทั้งหมด 23 คำ ได้แก่ ราก, ไหล, หัว, หน่อ, เหง้า, แง่ง, แขนง, ระแง้, หาง, กิ่ง, ตะโหงก, ทาง, กลีบ, ช่อ, จั่น, ปลี, ผล, พู, จาว, ฮวง, กาบ, ฝัก และเมล็ด จากการวิเคราะห์อรรถลักษณ์ของคำลักษณนามดังกล่าว มีอรรถลักษณ์เด่นที่แสดงให้เห็นความแตกต่างในการจำแนกหมวดหมู่ของคำลักษณนามที่ใช้กับคำนามประเภทพืช ได้ดังนี้

1. อรรถลักษณ์ที่แสดงรูปทรงมีมิติและไม่มีมิติ มีดังนี้

[+ ยาว] คำลักษณนามที่ใช้กับส่วนประกอบของพืชที่มีรูปทรงยาว ได้แก่ ราก, ไหล, หน่อ, เหง้า, แง่ง, แขนง, ระแง้, หาง, กิ่ง, ทาง, ช่อ, จั่น และฝัก

[+ กลม] คำลักษณนามที่ใช้กับส่วนประกอบของพืชที่มีรูปทรงกลม ได้แก่ หัว, ผล, พู, จาว, ฮวง, และเมล็ด

---

*สามารถใช้คำลักษณนาม "เม็ด" ก็ได้ แต่ผู้วิจัยไม่ได้นำมากล่าวถึงในที่นี้ เนื่องจากสามารถใช้กับคำนามได้มากกว่า 1 ประเภท

[+ แบน] คำลักษณนามที่ใช้กับส่วนประกอบของพืชที่มีรูปทรงแบน ได้แก่ ทาง และกลีบ

[± แบน] คำลักษณนามที่ใช้กับส่วนประกอบของพืชที่อาจจะมีรูปทรงแบนหรือไม่แบนก็ได้ คือ ฝัก

[+ โค้ง] คำลักษณนามที่ใช้กับส่วนประกอบของพืชที่มีภายนอกโค้ง ได้แก่ ตะโหงก, ปลี และกาบ

2. อรรถลักษณ์ที่แสดงความคงตัวของวัตถุ มีดังนี้

[+ ยืดหยุ่น] คำลักษณนามที่ใช้กับส่วนประกอบของพืชที่สามารถหักงอ ได้ ได้แก่ ไหล, หัว, เหง้า, แง่ง, ระแง้, หาง, ทาง, กลีบ, ช่อ, จั่น, ปลี, ผล, หู, จาว, ฮวง และฝัก

[- ยืดหยุ่น] คำลักษณนามที่ใช้กับส่วนประกอบของพืชที่ไม่สามารถหักงอ ได้ ได้แก่ แขนง และตะโหงก

[± ยืดหยุ่น] คำลักษณนามที่ใช้กับส่วนประกอบของพืชที่อาจจะหักงอ ได้ หรือหัก งอ ไม่ได้ ได้แก่ ราก, หน่อ, กิ่ง, กาบ และเมล็ด

3. อรรถลักษณ์ที่แสดงขนาดของวัตถุ มีดังนี้

[+ ใหญ่] คำลักษณนามที่ใช้กับส่วนประกอบของพืชที่มีขนาดใหญ่ ได้แก่ เหง้า , ตะโหงก, ทาง และหู

[- ใหญ่] คำลักษณนามที่ใช้กับส่วนประกอบของพืชที่มีขนาดเล็ก ได้แก่ ไหล, แง่ง, แขนง, หาง, กลีบ, ช่อ, จั่น, ปลี, จาว, ฮวง และเมล็ด

[± ใหญ่] คำลักษณนามที่ใช้กับส่วนประกอบของพืชที่อาจมีขนาดใหญ่หรือเล็ก ได้แก่ ราก, หัว, หน่อ, ระแง้, กิ่ง, ผล, กาบ และฝัก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

4. อรรถลักษณ์ที่แสดงลักษณะตามธรรมชาติ มีดังนี้

[+ หัว] คำลักษณนามที่ใช้กับส่วนประกอบของพืชที่อยู่ส่วนหัวหรือส่วนยอด ในที่นี้หมายถึงตั้งแต่ส่วนที่อยู่บริเวณดอกและผลซึ่งอยู่ส่วนหัวของพืช ได้แก่ ระแง้, หาง, ทาง, กลีบ, ช่อ, จั่น, ปลี, พู, จาว, ยวง และฝัก

[- หัว] คำลักษณนามที่ใช้กับส่วนประกอบของพืชที่อยู่ส่วนท้าย ในที่นี้หมายถึงตั้งแต่ส่วนกึ่งกลางราก ได้แก่ ราก, ไหล, หัว, หน่อ, เหง้า, แง่ง, แขนง, กิ่ง และตะโหงก

[± หัว] คำลักษณนามที่ใช้กับส่วนประกอบของพืชที่อาจจะอยู่ส่วนหัวหรือส่วนท้ายก็ได้ ได้แก่ ผล, กาบ และเมล็ด

5. อรรถลักษณ์ที่แสดงหน้าที่ทางวัฒนธรรม มีดังนี้

[+ ทำอาหาร] คำลักษณนามที่ใช้กับส่วนประกอบของพืชที่สามารถนำมาใช้ทำอาหารได้ ได้แก่ หน่อ, เหง้า, แง่ง, กลีบ, ช่อ, ปลี, ผล, พู, จาว, ยวง และฝัก

[± ทำอาหาร] คำลักษณนามที่ใช้กับส่วนประกอบของพืชที่สามารถนำมาใช้ทำอาหารหรือไม่สามารถนำมาใช้ทำอาหารได้ ได้แก่ ราก, กลีบ และเมล็ด

2.3.2.2 อรรถลักษณ์ของคำลักษณนามที่ใช้กับสิ่งของ คำลักษณนามที่ใช้กับสิ่งของเท่านั้น มีดังนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

(1) เส้น

+ ยาว ± ยืดหยุ่น - ใหญ่	ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทสิ่งของ ใช้กับสิ่งที่มีรูปทรงยาวเป็นเส้นตรง ขนาดเล็ก ไม่กว้างและไม่หนา เช่น		
	เชือก	1	เส้น
	ด้าย	1	เส้น
	โซ่	2	เส้น
	เส้นผม	2	เส้น
	สายไฟ	3	เส้น
	เข็มขัด	3	เส้น
	ลวด	4	เส้น
	เหล็กเส้น	4	เส้น

(2) สาย

+ ยาว ± ยืดหยุ่น + ใหญ่ ± เส้นทาง	ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทสิ่งของ ใช้กับสิ่งที่เป็นแนวหรือเส้นยาว ขนาดใหญ่ กว้าง และหนา เช่น		
	สายสะพาย	1	สาย
	ถนน	1	สาย
	แม่น้ำ	2	สาย
	คลอง	2	สาย
	สายรุ้ง	3	สาย

(3) ขบวน

+ ยาว - ยืดหยุ่น + ใหญ่ + เคลื่อนที่	ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทสิ่งของ ใช้กับยานพาหนะที่มีล้อสำหรับเคลื่อนที่ไปตามรางเหล็ก ในที่นี้ใช้เฉพาะรถไฟเท่านั้น เช่น รถไฟ 1 ขบวน

(4) คัน

+ ยาว - ยืดหยุ่น ± ใหญ่ ± ทำอาหาร ± เครื่องดนตรี ± เคลื่อนที่	ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทสิ่งของ ใช้กับยานพาหนะที่มีล้อสำหรับเคลื่อนที่ไปตามถนน สิ่งที่ตักอาหารและใช้ในครัวเรือน รวมทั้งร่มกันฝนรวมทั้งเครื่องดนตรีด้วย เช่น รถยนต์ 1 คัน รถจักรยานยนต์ 1 คัน รถจักรยาน 2 คัน รถสามล้อ 2 คัน ช้อน 3 คัน ส้อม 3 คัน ร่ม 4 คัน ซอ 4 คัน จะเข้ 5 คัน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

(5) เล่ม

+ <u>ยาว</u> ± แบน ± ยืดหยุ่น ± ใหญ่ + เครื่องมือ	ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทสิ่งของ ใช้กับอานพาหนะที่ใช้สัตว์ลาก, อาวุธมีคม, สมุด หนังสือ และเทียน		
	เกวียน	1	เล่ม
	ดาบ	1	เล่ม
	มีด	2	เล่ม
	ขวาน	2	เล่ม
	เข็ม	3	เล่ม
	สมุด	3	เล่ม
	หนังสือ	4	เล่ม
	เทียน	4	เล่ม

(6) ฉบับ

+ <u>แบน</u> + ยืดหยุ่น ± ใหญ่	ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทสิ่งของ ใช้กับสิ่งที่มีรูปทรงแบน มีทั้งขนาดใหญ่และขนาดเล็ก เช่น		
	จดหมาย	1	ฉบับ
	รายงาน	1	ฉบับ
	สลากกินแบ่งรัฐบาล	2	ฉบับ
	หนังสือเดินทาง	2	ฉบับ
	หนังสือพิมพ์	3	ฉบับ

(7) ซอง

+ แบน + ยืดหยุ่น - ใหญ่	ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทสิ่งของ ใช้กับสิ่งที่มีรูปทรงแบน และน้ำหนักเบา ในที่นี้ใช้กับซองที่ใส่จดหมาย หรือธนบัตร เช่น
	ซองจดหมาย 1 ซอง
	ซองกฐิน 1 ซอง
	ซองผ้าป่า 2 ซอง

(8) แผ่น

+ แบน ± ยืดหยุ่น ± ใหญ่	ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทสิ่งของ ใช้กับสิ่งที่มีรูปทรงแบน มีทั้งขนาดใหญ่และเล็ก ทำด้วยกระดาษ ไม้ หรือกระจก เช่น
	แผ่นกระดาษ 1 แผ่น
	(แผ่น) กระดาน 1 แผ่น
	(แผ่น) กระจก 2 แผ่น*
	รูปถ่าย 2 แผ่น**
	ภาพถ่าย 3 แผ่น**
	(แผ่น)เหล็ก 3 แผ่น***

---

*หมายถึงกระจกเป็นแผ่น ๆ ซึ่งยังไม่ได้นำไปประกอบกับวัสดุอย่างอื่น

**ใช้คำลักษณนามซ้ำรูปว่า "รูป" หรือ "ภาพ" ก็ได้

***หมายถึงแร่ธาตุบริสุทธิ์ที่มนุษย์ยังไม่ได้นำมาหล่อหลอมให้เป็นวัสดุอย่างอื่น มีลักษณะเป็นของแข็ง เป็นโลหะสีขาว เป็นเงาคล้ายเงิน

(9) บาน

+ แบน - ยืดหยุ่น + ใหญ่	ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทสิ่งของ ใช้กับสิ่งที่มีรูปทรงแบน มีขนาดใหญ่ ทำด้วยไม้หรือกระจก เช่น
	(บาน)ประตู 1 บาน
	(บาน)หน้าต่าง 1 บาน
	(บาน)กระจก 2 บาน

(10) ผืน

+ แบน + ยืดหยุ่น ± ใหญ่ + เครื่องแต่งกาย	ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทสิ่งของ ใช้กับสิ่งที่มีรูปทรงแบน มีทั้งขนาดใหญ่และเล็ก ทำด้วยผ้า สามารถพับได้ เช่น
	ผ้าห่ม 1 ผืน
	ผ้าเช็ดตัว 1 ผืน
	ผ้าเช็ดหน้า 2 ผืน
	ผ้าพันคอ 2 ผืน
	ผ้าถุง (ผ้าซิ่น) 3 ผืน*

*นวรรณ พันธุเมธา (2527) อธิบายว่า ผ้าซิ่นใช้ผืน เพราะเป็นสิ่งทอ ใช้โอบรอบตัว แต่เสื้อ กางเกง และกระโปรงใช้ตัว เพราะเป็นสิ่งที่ตัดเย็บเรียบร้อย

คำลักษณนาม "ผืน" มีอรรถลักษณ์ [+ เครื่องแต่งกาย] เนื่องจากทำจากสิ่งที่ทำจากผ้าทั้งหมด และใช้เป็นเครื่องแต่งกายได้ เพื่อแสดงความแตกต่างกับคำลักษณนาม "แผ่น" ซึ่งมีอรรถลักษณ์เด่น [+ แบน] เหมือนกัน

(11) ปื้น

[+ แบน
- ยืดหยุ่น
+ ใหญ่
+ เครื่องมือ]

ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทสิ่งของ ใช้กับสิ่งที่มีรูปทรงแบน และคม ในที่นี้หมายถึงเลื่อยเท่านั้น เช่น

เลื่อย 1 ปื้น

(12) เหรียญ

[+ กลม
- ยืดหยุ่น
- ใหญ่]

ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทสิ่งของ ใช้กับเหรียญโลหะที่มีรูปทรงกลม เช่น

เหรียญบาท 1 เหรียญ
เหรียญทอง 1 เหรียญ
เหรียญเงิน 2 เหรียญ
เหรียญกษาปณ์ 2 เหรียญ

(13) หยด

+ กลม - ใหญ่ + ของเหลว	ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทสิ่งของ ใช้กับสิ่งที่มีรูปทรงโค้ง มีขนาดเล็ก เป็นของเหลว เช่น	
	หยดน้ำตา	1 หยด
	หยดเลือด	1 หยด
	น้ำหมึก	2 หยด
	น้ำฝน	2 หยด
	น้ำทะเล	3 หยด
	น้ำตา	3 หยด
	น้ำค้าง	4 หยด

(14) ฟอง*

+ โค้ง - ยืดหยุ่น ± ใหญ่ ± ทำอาหาร	ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทสิ่งของ ใช้กับสิ่งที่มีรูปโค้งเป็นวงรี เช่น	
	ไข่ไก่	1 ฟอง
	ไข่เป็ด	1 ฟอง
	ไข่ห่าน	2 ฟอง
	ไข่นกกระทา	2 ฟอง
	ฟองสบู่	3 ฟอง

---

*ใช้คำลักษณนาม "ลูก" หรือ "ใบ" แทนก็ได้ แต่ "ลูก" หรือ "ใบ" ใช้กับคำนามได้มากกว่า 1 ประเภท ผู้วิจัยจึงไม่ได้นำมาวิเคราะห์

(15) ก้อน

[+ โค้ง
± อีดหยุ่น
± ใหญ่
± ทำอาหาร
± เคลื่อนที่]

ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทสิ่งของ ใช้กับสิ่งที่มีรูปโค้ง ทั้งที่แข็งหรือไม่แข็ง และกินได้หรือกินไม่ได้ เช่น

ขนมปัง	1	ก้อน
เค้ก	1	ก้อน
เนย	2	ก้อน
น้ำแข็ง	2	ก้อน
ยางลบ	3	ก้อน
ถ่านวิทยุ	3	ก้อน
ถ่านไฟฉาย	4	ก้อน
สบู่	4	ก้อน
ก้อนหิน	5	ก้อน
เมฆ	5	ก้อน

(16) เล่า

[+ กลวง
+ ยาว
- อีดหยุ่น
- ใหญ่
+ เครื่องดนตรี]

ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทสิ่งของ ใช้กับสิ่งที่ภายในกลวง ยาว แข็ง ทำด้วยไม้ เป่าได้ เช่น

ขลุ่ย	1	เล่า
ปี่	1	เล่า

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

(17) กระบอก

+ <u>กลวง</u>	ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทสิ่งของ ใช้กับสิ่งที่
± ยาว	ภายในกลวง อาจจะยาวหรือไม่ยาวก็ได้ แข็ง หนา
- ยืดหยุ่น	มีทั้งขนาดใหญ่และขนาดเล็ก อาจจะทำด้วยไม้หรือ
± ใหญ่	ไม่ได้ทำด้วยไม้ก็ได้ เช่น
+ เครื่องมือ	กระบอกไม้ไผ่ 1 กระบอก
	ปืน 1 กระบอก
	ไฟฉาย 2 กระบอก

(18) ม้วน

+ <u>กลวง</u>	ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทสิ่งของที่ถูกจัดให้ม้วน
± ยาว	ภายในกลวง เช่น
+ ยืดหยุ่น	ม้วนผ้า 1 ม้วน
+ ใหญ่	ม้วนกระดาษ 1 ม้วน
	กระดาษชำระ 2 ม้วน
	ฟิล์ม 2 ม้วน
	แล็คซีน 3 ม้วน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

(19) มวน

+ <u>กลาง</u> - ยาว + อ่อนหยุ่น - ใหญ่	ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทสิ่งของ ใช้กับสิ่งที่ภายในกลวง มีไส้ เป็นยาเส้นติด ในที่นี้หมายถึงบุหรี่เท่านั้น เช่น บุหรี่ 2 มวน

(20) หลอด

+ <u>กลาง</u> + ยาว ± อ่อนหยุ่น ± ใหญ่ ± มีแสงสว่าง	ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทสิ่งของ ใช้กับสิ่งที่ภายในกลวง ยาว ใช้กับหลอดไฟและหลอดกาแฟ เช่น หลอดไฟ 1 หลอด ไฟนีออน 1 หลอด หลอดกาแฟ 2 หลอด

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

(21) วง

+ วงแหวน - ยืดหยุ่น ± ใหญ่	ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทสิ่งของ ใช้กับสิ่งที่เป็นห่วงหรือวงแหวน เช่น	
	วงล้อ	1 วง
	แหวน	1 วง
	กำไล	2 วง

(22) ขด

+ วงแหวน - ยืดหยุ่น ± ใหญ่	ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทสิ่งของ ใช้กับสิ่งของที่พันกันเป็นวง เช่น	
	ขดลวด	1 ขด
	เชือก	1 ขด
	ลวดดอกไม้ไหว	2 ขด

(23) ปาก

+ ยืดหยุ่น + ใหญ่ + เครื่องมือ	ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทสิ่งของ ใช้กับสิ่งที่ถักเป็นตาข่าย เป็นเครื่องมือในการจับปลา เช่น	
	แห	1 ปาก
	อวน	2 ปาก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

(24) พับ

+ ยืดหยุ่น + แบน + ใหญ่	ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทสิ่งของ ใช้กับสิ่งที่เรียกสัณฐานของผ้าหรือกระดาษ เช่น กระดาษ 1 พับ ผ้า 2 พับ

(25) ท่อน

- ยืดหยุ่น + ยาว ± ใหญ่	ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทสิ่งของ ใช้กับสิ่งที่มีลักษณะเป็นแท่งตรง หรือมีลำต้นคล้ายพืช ช่น ท่อนไม้ 1 ท่อน ชุง 1 ท่อน ฟืน 2 ท่อน ไม้ 2 ท่อน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

(26) แท่ง

- ยืดหยุ่น	ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทสิ่งของ ใช้กับสิ่งที่ตัน	
+ ยาว	เป็นแท่งยาวกลม เช่น	
± ใหญ่	ดินสอ	1 แท่ง
± เครื่องมือ	ทอง	1 แท่ง
	เหล็ก	2 แท่ง

(27) ด้าม

- ยืดหยุ่น	ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทสิ่งของ ใช้กับสิ่งที่	
+ ยาว	เป็นแท่งยาว มีน้ำหนัก เช่น	
- ใหญ่	ปากกา	1 ด้าม
+ เครื่องมือ	ตะบอง	2 ด้าม

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

(28) ดุ้น

- ยืดหยุ่น + ยาว - ใหญ่	ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทสิ่งของ ใช้กับสิ่งที่เป็นท่อน ส่วนมากใช้กับไม้ เช่น ฟืน 1 ดุ้น ไม้ 2 ดุ้น

(29) เรือน

- ยืดหยุ่น ± ใหญ่ + บอกเวลา	ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทสิ่งของ ใช้กับเครื่องบอกเวลาซึ่งมีทั้งแบบตั้งโต๊ะและใส่บนข้อมือ เช่น นาฬิกาข้อมือ 1 เรือน นาฬิกาตั้งโต๊ะ 2 เรือน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

(30) เครื่อง

- <u>ยืดหยุ่น</u> ± ใหญ่ ± ใช้ไฟฟ้า	ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทสิ่งของ ใช้กับอุปกรณ์ที่ใช้ไฟฟ้าหรือไม่ใช้ไฟฟ้าก็ได้ เช่น

เครื่องคิดเลข	1	เครื่อง
เตารีดไฟฟ้า	1	เครื่อง
หม้อหุงข้าวไฟฟ้า	2	เครื่อง
ตู้เย็น	2	เครื่อง
คอมพิวเตอร์	3	เครื่อง
วิทยุ	3	เครื่อง
โทรทัศน์	4	เครื่อง
โทรศัพท์	4	เครื่อง

(31) หลัง

+ <u>ฐานสี่เหลี่ยม</u> ± ยืดหยุ่น ± ใหญ่ ± มีหลังคา	ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทสิ่งของ ใช้กับสิ่งที่มีฐานเป็นสี่เหลี่ยม อาจจะมีความแข็งหรือไม่มีความแข็งก็ได้ เช่น

มุ้ง	1	หลัง
เปียโน	1	หลัง
บ้าน	2	หลัง
วัด	2	หลัง

คำลักษณนามที่ใช้กับคำนามประเภทสิ่งของประเภทเดียว มีทั้งหมด 31 คำ ได้แก่ เส้น, สาย, ขบวน, คัน, เล่ม, ฉบับ, ชอง, แผ่น, บาน, ผืน, ปื้น, เหรียญ, หยด, ฟอง, ก้อน, เลา, กระบอก, ม้วน, มวน, หลอด, วง, ขด, ปาก, พับ, ท่อน, แท่ง, ด้าม, ดุ้น, เรือน, เครื่อง และหลัง จากการวิเคราะห์อรรถลักษณ์ของคำลักษณนามดังกล่าวมีอรรถลักษณ์เด่นที่แสดงให้เห็นความแตกต่างในการจำแนกหมวดหมู่ของคำลักษณนามที่ใช้กับคำนามประเภทสิ่งของประเภทเดียวได้ดังนี้

1. อรรถลักษณ์ที่แสดงรูปทรงมีมิติและไม่มีมิติ มีดังนี้

[+ ยาว] คำลักษณนามที่ใช้กับสิ่งที่มีรูปทรงยาว ได้แก่ เส้น, สาย, ขบวน, คัน, เล่ม, เลา, หลอด, ท่อน, แท่ง, ด้าม, ดุ้น และขบวน

[- ยาว] คำลักษณนามที่ใช้กับสิ่งที่ไม่มีรูปทรงยาว คือ มวน

[$\pm$ ยาว] คำลักษณนามที่ใช้กับสิ่งที่อาจจะมีรูปทรงยาวหรือไม่ยาวก็ได้ ได้แก่ กระบอก และม้วน

[+ กลม] คำลักษณนามที่ใช้กับสิ่งที่มีรูปทรงกลม ได้แก่ เหรียญ และหยด

[+ แบน] คำลักษณนามที่ใช้กับสิ่งที่มีรูปทรงแบน ได้แก่ ฉบับ, ชอง, แผ่น, บาน, ผืน, ปื้น และพับ

[+ โค้ง] คำลักษณนามที่ใช้กับสิ่งที่มีภายนอกโค้ง ได้แก่ ฟอง และก้อน

[+ กลวง] คำลักษณนามที่ใช้กับสิ่งที่มีภายในกลวง ได้แก่ เลา, กระบอก, ม้วน, มวน และหลอด

[+ วงแหวน] คำลักษณนามที่ใช้กับสิ่งที่มีลักษณะเป็นวงแหวน ได้แก่ วง และขด

[+ ฐานสี่เหลี่ยม] คำลักษณนามที่ใช้กับสิ่งที่เป็นฐานสี่เหลี่ยม คือ หลัง

2. อรรถลักษณ์ที่แสดงความคงตัวของวัตถุ มีดังนี้

[+ ยืดหยุ่น] คำลักษณนามที่ใช้กับสิ่งที่สามารถพับได้หรือยืดหดตัวได้ ได้แก่ ฉบับ, ซอง, ผืน, ม้วน, มวน, ปาก และพับ

[- ยืดหยุ่น] คำลักษณนามที่ใช้กับสิ่งที่มีความแข็ง ไม่สามารถพับได้หรือยืดหดตัวได้ ได้แก่ บาน, ปื้น, เหรียญ, เลา, กระบอก, วง, ขด, ท่อน, แท่ง, ด้าม, ดุ้น, คัน, ขบวน, เรือน และเครื่อง

[± ยืดหยุ่น] คำลักษณนามที่อาจใช้กับสิ่งที่พับได้ หรือยืดหดตัวได้ หรือสิ่งที่มีความแข็งก็ได้ ได้แก่ เส้น, สาย, แผ่น, ก้อน, เล่ม และหลัง

3. อรรถลักษณ์ที่แสดงขนาดของวัตถุ มีดังนี้

[+ ใหญ่] คำลักษณนามที่ใช้กับสิ่งที่มีขนาดใหญ่ ได้แก่ สาย, บาน, ปื้น, ขด, ปาก, พับ, และขบวน

[- ใหญ่] คำลักษณนามที่ใช้กับสิ่งที่มีขนาดเล็ก ได้แก่ เส้น, ซอง, เหรียญ, หยด, ฟอง, เลา, มวน, ด้าม และดุ้น

[± ใหญ่] คำลักษณนามที่ใช้กับสิ่งที่มีขนาดใหญ่ หรือขนาดเล็กก็ได้ ได้แก่ ฉบับ, แผ่น, ผืน, ก้อน, กระบอก, ม้วน, หลอด, วง, ท่อน, แท่ง, คัน, เรือน, เครื่อง, เล่ม และหลัง

4. อรรถลักษณ์ที่แสดงหน้าที่ทางวัฒนธรรม มีดังนี้

[± ทำอาหาร] คำลักษณนามที่ใช้กับสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการทำอาหาร หรือไม่เกี่ยวข้องกับการทำอาหารก็ได้ ได้แก่ คัน, ฟอง และก้อน

[+ เครื่องแต่งกาย] คำลักษณนามที่ใช้กับสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการแต่งกาย คือ ผืน

[+ เครื่องมือ] คำลักษณนามที่ใช้กับสิ่งที่เป็นเครื่องมือ ได้แก่ เล่ม, ปื้น, กระบอก, ปาก และด้าม

[± เครื่องมือ] คำลักษณนามที่ใช้กับสิ่งที่เป็นเครื่องมือ หรือไม่ใช่เครื่องมือก็ได้ คือ แท่ง

[+ เครื่องดนตรี] คำลักษณนามที่ใช้กับสิ่งที่เป็นเครื่องดนตรี คือ เลา

[± เครื่องดนตรี] คำลักษณนามที่ใช้กับสิ่งที่เป็นเครื่องดนตรี หรือไม่ใช่เครื่องดนตรีก็ได้ คือ คัน

5. อรรถลักษณ์ที่แสดงลักษณะพิเศษ มีดังนี้

[+ บอกเวลา] คำลักษณนามที่ใช้กับสิ่งที่บอกเวลา คือ เรือน

[+ เคลื่อนที่] คำลักษณนามที่ใช้กับสิ่งที่สามารถเคลื่อนที่ได้ คือ ขบวน

[± เคลื่อนที่] คำลักษณนามที่ใช้กับสิ่งที่สามารถเคลื่อนที่ได้หรือไม่สามารถเคลื่อนที่ได้ ได้แก่ คัน และก้อน

[± ใช้ไฟฟ้า] คำลักษณนามที่ใช้กับอุปกรณ์ที่ใช้ไฟฟ้าหรือไม่ใช้ไฟฟ้าก็ได้ คือ เครื่อง

[± มีแสงสว่าง] คำลักษณนามที่ใช้กับสิ่งที่มีแสงสว่างหรือไม่มีแสงสว่างก็ได้ คือ หลอด

[± เส้นทาง] คำลักษณนามที่ใช้กับสิ่งที่แสดงเส้นทางหรือไม่แสดงเส้นทางก็ได้ คือ สาย

[+ ของเหลว] คำลักษณนามที่ใช้กับสิ่งที่เป็นของเหลว คือ หยด

[± มีหลังคา] คำลักษณนามที่ใช้กับสิ่งที่อาจจะมีหลังคาหรือไม่มีหลังคาก็ได้ คือ หลัง

2.3.3 <u>อรรถลักษณ์ของคำลักษณนามที่ใช้กับสิ่งมีชีวิตและสิ่งไม่มีชีวิต</u> คำลักษณนามที่ใช้กับสิ่งมีชีวิตและสิ่งไม่มีชีวิต หมายถึง คำลักษณนามที่สามารถใช้กับคำนามที่แตกต่างกันได้ทั้งสองประเภทโดยไม่ได้มีการเปรียบเทียบส่วนใดส่วนหนึ่ง แต่พิจารณาเพียงว่ามีอรรถลักษณ์เด่นอะไรที่ร่วมกัน อรรถลักษณ์ของคำลักษณนามที่ใช้กับสิ่งมีชีวิตและสิ่งไม่มีชีวิต มี 1 ประเภท คือ อรรถลักษณ์ของคำลักษณนามที่ใช้กับอมนุษย์และสิ่งของ คำลักษณนามที่ใช้กับคำนามกลุ่มนี้มี 1 คำ คือ ดวง

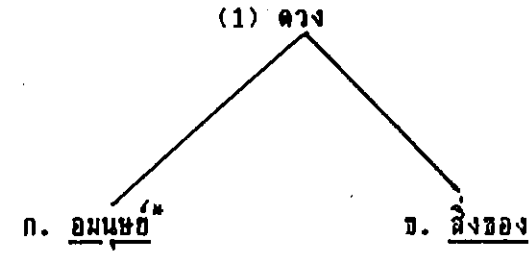

+ กลม	+ กลม
+ มีชีวิต	± ใหญ่
± ชาย	+ มีแสงสว่าง
± ผู้ใหญ่	
+ มีแสงสว่าง	

ก. ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทอมนุษย์ ใช้กับวิญญาณ เช่น

วิญญาณ 1 ดวง

ข. ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทสิ่งของ ใช้กับสิ่งที่มีรูปทรงกลมและมีแสงสว่าง เช่น

ดวงอาทิตย์ 1 ดวง

ดวงจันทร์ 1 ดวง

ดวงดาว 2 ดวง

ดวงแก้ว 2 ดวง

---

*เป็นตัวอย่างของอมนุษย์เพียงคำเดียวที่มีอรรถลักษณ์เด่นที่รูปทรง นอกเหนือจากความเด่นในเรื่องความเป็นสิ่งมีชีวิต

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ดวงไฟ	3 ดวง
โคมไฟ	3 ดวง
ตะเกียง	4 ดวง

คำลักษณนามที่ใช้กับคำนามประเภทอมนุษย์และสิ่งของร่วมกันมีเพียง 1 คำ คือ ดวง อรรถลักษณ์ที่แสดงลักษณะร่วมกันระหว่างคำนามทั้ง 2 ประเภท คือ [+ กลม] อรรถลักษณ์เด่นอื่น ๆ ที่แสดงลักษณะสำคัญของคำลักษณนาม ดวง มีดังนี้

1. อรรถลักษณ์ที่แสดงเพศ

[± ชาย] คำลักษณนาม ดวง ที่ใช้กับอมนุษย์ ใช้ได้ทั้งเพศชายและเพศหญิง

2. อรรถลักษณ์ที่แสดงวัย

[± ผู้ใหญ่] คำลักษณนาม ดวง ที่ใช้กับอมนุษย์ ใช้ได้ทั้งวัยผู้ใหญ่และวัยเด็ก

3. อรรถลักษณ์ที่แสดงขนาดของวัตถุ

[± ใหญ่] คำลักษณนาม ดวง ที่ใช้กับสิ่งของ ใช้ได้ทั้งสิ่งของที่มีขนาดเล็กและขนาดใหญ่

4. อรรถลักษณ์ที่แสดงลักษณะพิเศษ

[+ มีแสงสว่าง] คำลักษณนาม ดวง ที่ใช้กับอมนุษย์ และสิ่งของแสดงลักษณะพิเศษ คือ เป็นสิ่งที่มีแสงสว่างในตัวเอง หรือสามารถทำให้เกิดแสงสว่างได้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2.3.4 <u>อรรถลักษณ์ของคำลักษณนามที่ใช้กับสิ่งมีชีวิตและสิ่งที่เปรียบเหมือนสิ่งมีชีวิต</u>
คำลักษณนามที่ใช้กับสิ่งมีชีวิตและสิ่งที่เปรียบเหมือนสิ่งมีชีวิต ในที่นี้หมายถึง คำลักษณนามที่สามารถใช้ได้กับสิ่งมีชีวิตและสิ่งไม่มีชีวิตซึ่งถูกเปรียบเหมือนสิ่งมีชีวิต (อาจมากกว่า 1 ประเภท) เนื่องจากมีลักษณะร่วมบางประการที่เหมือนกับสิ่งมีชีวิต ทั้งนี้อาจจะเป็นสิ่งมีชีวิตหรือสิ่งไม่มีชีวิตก็ได้ที่ถูกนำมาเปรียบเทียบส่วนใดส่วนหนึ่งให้เหมือนกับสิ่งมีชีวิต ดังนั้น คำลักษณนามประเภทนี้ จึงถือว่าใช้กับคำนามได้มากกว่า 1 ประเภท อรรถลักษณ์ของคำลักษณนามที่ใช้กับสิ่งมีชีวิตและสิ่งที่เปรียบเหมือนสิ่งมีชีวิต จำแนกออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

2.3.4.1 อรรถลักษณ์ของคำลักษณนามที่ใช้กับมนุษย์ อมนุษย์ และสิ่งที่เป็นสัญลักษณ์หรือรูปเคารพแทนมนุษย์ คำลักษณนามที่ใช้กับมนุษย์ อมนุษย์ และสิ่งที่เป็นสัญลักษณ์หรือรูปเคารพแทนมนุษย์ มีเพียง 1 คำ คือ องค์

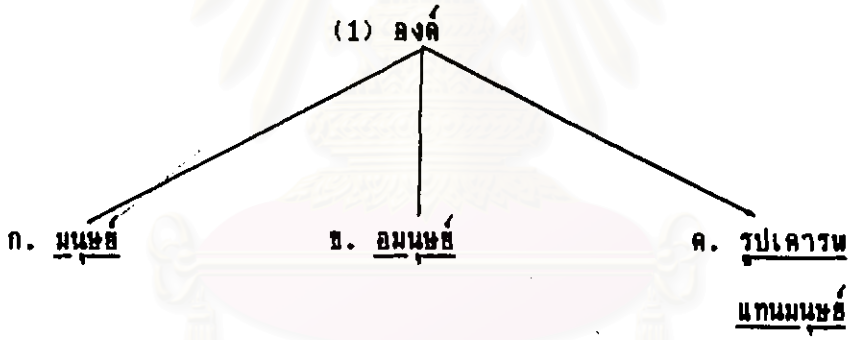

ก. มนุษย์	ข. อมนุษย์	ค. รูปเคารพแทนมนุษย์
+ มีชีวิต	+ มีชีวิต	+ เปรียบมนุษย์และอมนุษย์ (รูปทรง)
± ชาย	± ชาย	± ชาย
± ผู้ใหญ่	± ผู้ใหญ่	+ ผู้ใหญ่
+ นับถือ	+ นับถือ	+ นับถือ
+ สุภาพ	+ สุภาพ	+ สุภาพ

ก. ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทมนุษย์ ใช้กับกษัตริย์ และเจ้านายชั้นสูง รวมทั้งพระเจ้า หรือพระพุทธเจ้า พระสงฆ์ และสามเณร เช่น

พระเจ้า	1	องค์
พระพุทธเจ้า	1	องค์
พระมหากษัตริย์	1	องค์
พระราชินี	1	องค์
พระเจ้าลูกยาเธอ	1	องค์
พระเจ้าลูกเธอ	2	องค์
พระสงฆ์	2	องค์
สามเณร	3	องค์

ข. ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทอมนุษย์ ใช้กับเทวดา และนางฟ้า เช่น

เทวดา	1	องค์
นางฟ้า	2	องค์

ค. ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทสิ่งที่เป็นสัญลักษณ์หรือรูปเคารพแทนมนุษย์ ใช้กับรูปเคารพที่เป็นสัญลักษณ์แทนพระพุทธเจ้า หรือผู้ศักดิ์สิทธิ์อื่น ๆ เช่น

พระพุทธรูป	1	องค์
เทารูป	1	องค์
รูปศักดิ์สิทธิ์	1	องค์
เจ้าแม่กวนอิม	1	องค์

คำลักษณนามที่ใช้กับคำนามประเภทมนุษย์ อมนุษย์ และสิ่งที่เป็นสัญลักษณ์หรือรูปเคารพแทนมนุษย์ มีเพียง 1 คำ คือ องค์ จากการวิเคราะห์อรรถลักษณ์ของคำลักษณนามดังกล่าวจะเห็นได้ว่า อรรถลักษณ์ [+ เปรียบมนุษย์และอมนุษย์ (รูปทรง)] ของคำลักษณนาม "องค์" ที่ใช้กับคำนามประเภทสัญลักษณ์หรือรูปเคารพแทนมนุษย์เป็นอรรถลักษณ์

ที่แสดงลักษณะร่วมกับอรรถลักษณ์ [+ มีชีวิต] ของคำลักษณนาม "องค์" ที่ใช้กับคำนามประเภทมนุษย์ และอมนุษย์ เนื่องจากมีลักษณะร่วมหรือลักษณะเด่นร่วมกันบางประการ กล่าวคือ สัญลักษณ์หรือรูปเคารพแทนมนุษย์ เช่น พระพุทธรูป (สัญลักษณ์แทนพระพุทธเจ้า) มีลักษณะที่คล้ายกับมนุษย์และอมนุษย์ คือ มีรูปทรงของร่างกายเหมือนมนุษย์ และอมนุษย์ คือ มีศีรษะ, ลำตัว, แขน และขาเหมือนมนุษย์ และอมนุษย์ ดังนั้นจึงเปรียบเทียบว่ามีลักษณะที่เหมือนมนุษย์ และอมนุษย์ นอกจากนั้นยังถือว่า พระพุทธรูปเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จึงใช้กับคำลักษณนาม "องค์" เหมือนกษัตริย์ และเทวดา ดังจะเห็นได้ว่า คำนามทั้ง 3 ประเภท มีอรรถลักษณ์ [+ นับถือ] ซึ่งเป็นอรรถลักษณ์ที่แสดงความเคารพนับถือร่วมกัน รวมทั้งยังมีอรรถลักษณ์ [+ สุภาพ] ที่แสดงให้เห็นว่าคำลักษณนาม "องค์" เป็นคำราชาศัพท์ที่ใช้เป็นทางการร่วมกันด้วย

อย่างไรก็ตามยังมีอรรถลักษณ์เด่นที่แสดงให้เห็นความแตกต่างบางอย่างเมื่อนำคำลักษณนาม "องค์" ไปใช้กับคำนามทั้ง 3 ประเภทดังกล่าว ดังนี้

1. อรรถลักษณ์ที่แสดงเพศ มีเพียงอรรถลักษณ์เดียว คือ

[± ชาย] คำลักษณนาม "องค์" ที่ใช้กับมนุษย์ อมนุษย์ และสัญลักษณ์หรือรูปเคารพแทนมนุษย์ สามารถใช้ได้ทั้งเพศชายและเพศหญิง

2. อรรถลักษณ์ที่แสดงวัย มีดังนี้

[+ ผู้ใหญ่] คำลักษณนาม "องค์" ที่ใช้กับสัญลักษณ์หรือรูปเคารพแทนมนุษย์ ซึ่งในที่นี้หมายถึงสัญลักษณ์แทนพระพุทธเจ้า และเจ้าแม่กวนอิม จะใช้เฉพาะวัยผู้ใหญ่เท่านั้น

[± ผู้ใหญ่] คำลักษณนาม "องค์" ที่ใช้กับมนุษย์ และอมนุษย์ สามารถใช้ได้ทั้งวัยเด็กและวัยผู้ใหญ่

3. อรรถลักษณ์ที่แสดงฐานภาพทางสังคม มีเพียง 1 อรรถลักษณ์ คือ

[+ นับถือ] คำลักษณนาม "องค์" ที่ใช้กับมนุษย์ อมนุษย์ และสัญลักษณ์หรือรูปเคารพแทนมนุษย์ แสดงให้เห็นว่ามีสถานภาพทางสังคม

4. อรรถลักษณ์ที่แสดงความสุภาพ มีเพียง 1 อรรถลักษณ์ คือ

[+ สุภาพ] คำลักษณนาม "องค์" ที่ใช้กับมนุษย์ อมนุษย์ และสัญลักษณ์หรือรูปเคารพแทนมนุษย์ แสดงให้เห็นว่าเป็นคำสุภาพที่ใช้เป็นคำราชาศัพท์

2.3.4.2 อรรถลักษณ์ของคำลักษณนามที่ใช้กับสัตว์ อมนุษย์ และสิ่งของ คำลักษณนามที่ใช้กับสัตว์ อมนุษย์ และสิ่งของมีเพียง 1 คำ คือ ตัว

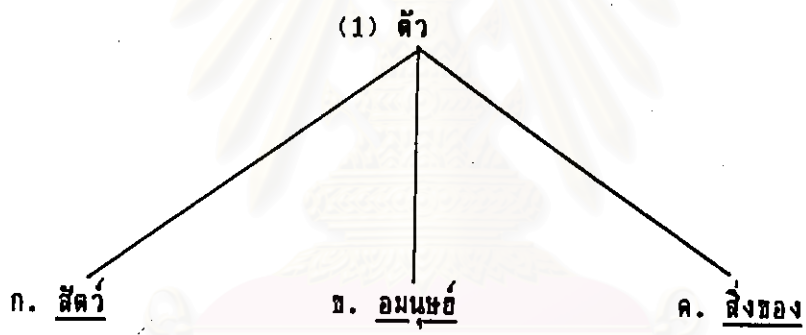

ก. สัตว์	ข. อมนุษย์	ค. สิ่งของ
+ มีชีวิต	+ เปรียบสัตว์ (ของต่ำ)	+ เปรียบสัตว์ (รูปทรง)
± ใหญ่	+ มีชีวิต	± หัว
- นับถือ	± ชาย	± แบน
	± ผู้ใหญ่	± ยืดหยุ่น
	- ใหญ่	± ใหญ่

ก. ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทสัตว์ ใช้กับสัตว์ทุกชนิด ยกเว้น ช้างบ้าน เช่น

กระต่าย	1 ตัว
สุนัข	1 ตัว
แมว	2 ตัว
ช้างป่า	2 ตัว

ข. ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทอมนุษย์ ใช้กับยักษ์, ผี, ปีศาจ และเปรต เช่น

ยักษ์	1 ตัว
ผี	1 ตัว
ปีศาจ	2 ตัว
เปรต	2 ตัว

ค. ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทสิ่งของ ใช้กับเสื้อผ้า, โต๊ะ, เก้าอี้, เตียง และ ตู้ เช่น

เสื้อ	1 ตัว
กางเกง	1 ตัว
กระโปรง	2 ตัว
เก้าอี้	2 ตัว
โต๊ะ	3 ตัว
เตียง	3 ตัว
ตู้	4 ตัว

คำลักษณนามที่ใช้กับคำนามประเภทสัตว์ อมนุษย์ และสิ่งของร่วมกัน มีเพียง 1 คำ คือ ตัว จากการวิเคราะห์อรรถลักษณ์ของคำลักษณนามดังกล่าวจะเห็น

ได้ว่าอรรถลักษณ์ [+ เปรียบสัตว์ (ของต่ำ)] ที่ใช้กับอมนุษย์ และอรรถลักษณ์ [+ เปรียบสัตว์ (รูปทรง)] ที่ใช้กับสิ่งของเป็นอรรถลักษณ์ที่แสดงลักษณะร่วมกับอรรถลักษณ์ [+ มีชีวิต] ที่ใช้กับสัตว์ เนื่องจากมีลักษณะร่วม หรือลักษณะเด่นร่วมกันบางประการ กล่าวคือ อมนุษย์ และสิ่งของมีลักษณะบางอย่างที่คล้ายกับสัตว์ อมนุษย์พวกยักษ์, ผี, ปีศาจ และเปรต ถูกเปรียบเทียบว่าเป็นของชั้นต่ำเหมือนสัตว์ และมีสถานภาพเทียบเท่ากับสัตว์ ดังนั้นจึงใช้คำลักษณนาม "ตัว" ร่วมกัน ส่วนสิ่งของพวกเสื้อผ้า เครื่องใช้ในครัวเรือน เช่น โต๊ะ, เก้าอี้, เตียง และตู้ เป็นต้น ถูกเปรียบว่ามีรูปทรงของร่างกายที่มีส่วนหัว, ลำตัว และขา เหมือนกับสัตว์ เสื้อเปรียบเหมือนส่วนลำตัวของสัตว์ กางเกงเปรียบเหมือนส่วนขาของสัตว์ ส่วนโต๊ะ, เก้าอี้, เตียง และตู้ มีขา 4 ขา พื้นผิวมีความแบนซึ่งคล้ายกับรูปทรงของอวัยวะสัตว์ ดังนั้นจึงใช้คำลักษณนาม "ตัว" กับสิ่งของดังกล่าว

อย่างไรก็ตามยังมีอรรถลักษณ์เด่นที่แสดงให้เห็นความแตกต่างบางอย่างที่นอกเหนือจากลักษณะร่วมที่มีร่วมกัน เป็นลักษณะที่แตกต่างเมื่อนำคำลักษณนาม "ตัว" ไปใช้กับคำนามทั้ง 3 ประเภท ดังนี้

1. อรรถลักษณ์ที่แสดงเพศ มีเพียง 1 อรรถลักษณ์ คือ

[± ชาย] ใช้เฉพาะคำลักษณนาม "ตัว" ที่ใช้กับอมนุษย์เท่านั้น แสดงให้เห็นว่าใช้ได้ทั้งเพศหญิงและเพศชาย

2. อรรถลักษณ์ที่แสดงวัย มีเพียง 1 อรรถลักษณ์ คือ

[± ผู้ใหญ่] ใช้เฉพาะคำลักษณนาม "ตัว" ที่ใช้กับอมนุษย์เท่านั้น เพื่อแสดงว่าใช้ได้ทั้งวัยผู้ใหญ่และวัยเด็ก

3. อรรถลักษณ์ที่แสดงสถานภาพทางสังคม มีเพียง 1 อรรถลักษณ์ คือ

[- นับถือ] ใช้เฉพาะคำลักษณนาม "ตัว" ที่ใช้กับสัตว์เท่านั้น เพื่อแสดงว่าสัตว์มีสถานภาพทางสังคมที่ต่ำกว่ามนุษย์

4. อรรถลักษณ์ที่แสดงลักษณะตามธรรมชาติ มีเพียง 1 อรรถลักษณ์ คือ

[± หัว] ใช้เฉพาะคำลักษณนาม "ตัว" ที่ใช้กับสิ่งของเท่านั้น เพื่อเปรียบเทียบอวัยวะส่วนหัวและส่วนแขนขาของสิ่งของว่าเหมือนอวัยวะของสัตว์ เช่น ส่วนพื้นผิวที่มีความแบนซึ่งอยู่ส่วนบนของเครื่องใช้ในครัวเรือน เช่น โต๊ะ, เก้าอี้, เตียง และตู้ เปรียบเหมือนส่วนหัวของสัตว์ เสื้อเปรียบเหมือนส่วนลำตัว กางเกง และขาของโต๊ะ, เก้าอี้, เตียง และตู้ เปรียบเหมือนส่วนขาของสัตว์

5. อรรถลักษณ์ที่แสดงรูปทรง มีเพียง 1 อรรถลักษณ์ คือ

[± แบน] ใช้เฉพาะคำลักษณนาม "ตัว" ที่ใช้กับสิ่งของเท่านั้น เพื่อแสดงว่าใช้ได้ทั้งสิ่งของที่มีความแบนและไม่แบน

6. อรรถลักษณ์ที่แสดงความคงตัว มีเพียง 1 อรรถลักษณ์ คือ

[± ยืดหยุ่น] ใช้เฉพาะคำลักษณนาม "ตัว" ที่ใช้กับสิ่งของเท่านั้น เพื่อแสดงว่าใช้ได้ทั้งสิ่งของที่พับได้ ยืด หรือหดตัวได้ และสิ่งของที่มีความแข็ง

7. อรรถลักษณ์ที่แสดงขนาด มีดังนี้

[± ใหญ่] ใช้กับคำลักษณนาม "ตัว" ที่ใช้กับสัตว์และสิ่งของ เพื่อแสดงว่าใช้ได้ทั้งสัตว์ที่มีขนาดเล็ก สิ่งของที่มีขนาดเล็ก และสัตว์ที่มีขนาดใหญ่ สิ่งของที่มีขนาดใหญ่

[- ใหญ่ (ดูถูก)] ใช้เฉพาะคำลักษณนาม "ตัว" ที่ใช้กับอมนุษย์จำพวกยักษ์, ผี, ปีศาจ, และเปรต เท่านั้น เพื่อแสดงความดูถูกว่าอมนุษย์กลุ่มดังกล่าวมีความต่ำต้อยและมีสถานภาพเทียบเท่ากับสัตว์ ในที่นี้เป็นการแสดงขนาดของอมนุษย์ในเชิงเปรียบเทียบ

2.3.5 <u>อรรถลักษณ์ของคำลักษณนามที่ใช้กับสิ่งไม่มีชีวิตและสิ่งที่เปรียบเหมือนสิ่งไม่มีชีวิต</u>
คำลักษณนามที่ใช้กับสิ่งไม่มีชีวิตและสิ่งที่เปรียบเหมือนสิ่งไม่มีชีวิตในที่นี้ หมายถึง คำลักษณนามที่สามารถใช้ได้ทั้งกับสิ่งไม่มีชีวิตประเภทพืชและสิ่งไม่มีชีวิตประเภทสิ่งของ ซึ่งถูกเปรียบเหมือนสิ่งไม่มีชีวิตประเภทพืช เนื่องจากมีลักษณะร่วมบางประการที่เหมือนกันคือรูปทรง ดังนั้นคำลักษณนามประเภทนี้จึงถือว่าใช้กับคำนามได้มากกว่า 1 ประเภท อรรถลักษณ์ของคำลักษณนามที่ใช้กับสิ่งไม่มีชีวิตและสิ่งที่เปรียบเหมือนสิ่งไม่มีชีวิต มีดังนี้

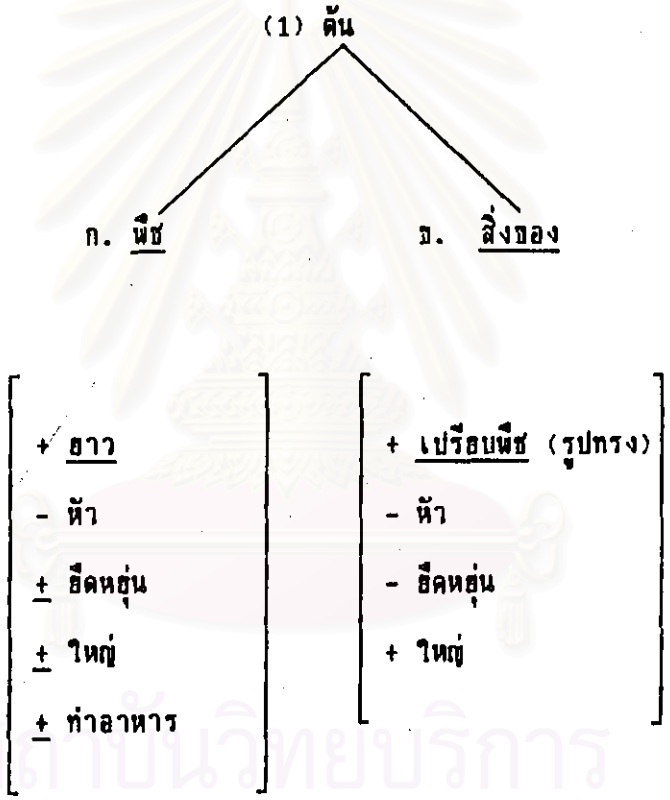

ก. ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทพืช ใช้กับต้นไม้ทุกชนิด เช่น

(ต้น) กุหลาบ	1	ต้น
(ต้น) ผักกาดหอม	1	ต้น
(ต้น) มะนร้าว	2	ต้น
(ต้น) ฝรั่ง	2	ต้น

ข. ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทสิ่งของ ใช้กับสิ่งของที่มีลักษณะเป็นแท่งตรงหรือมีลำต้นคล้ายพืช มีขนาดใหญ่ เช่น

เสาบ้าน	1	ต้น
เสาธง	1	ต้น
เสาไฟฟ้า	2	ต้น

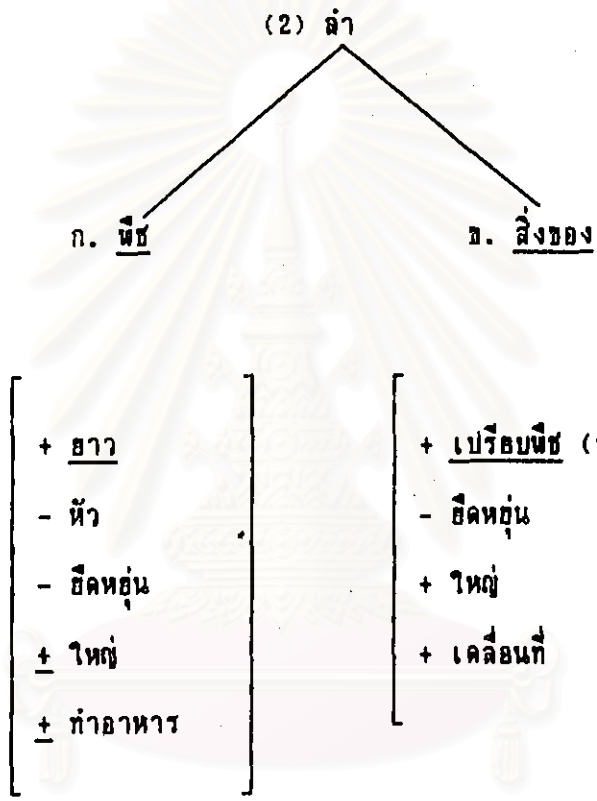

ก. ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทพืช ใช้กับส่วนลำต้นของพืชที่มีลักษณะยาวกลม เช่น

ลำอ้อย	1	ลำ
ไม้ไผ่	2	ลำ

ข. ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทสิ่งของ ใช้กับยานพาหนะที่เคลื่อนที่ในน้ำหรือบินบนท้องฟ้า มีรูปทรงยาว เช่น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เรือ 1 ลำ

เครื่องบิน 2 ลำ

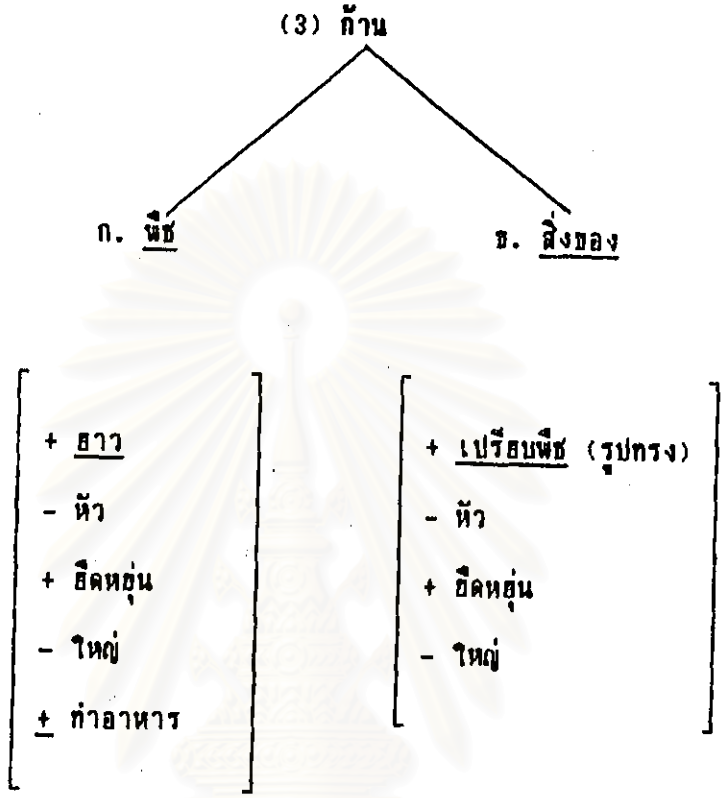

ก. ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทพืช ใช้กับส่วนของพืชที่ต่อดอก หรือใบ หรือผล กับกิ่งไม้ เช่น

ก้านไม้ 1 ก้าน

กุหลาบ 1 ก้าน

มะลิ 2 ก้าน

ผักกาด 2 ก้าน

ข. ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทสิ่งของ ใช้กับสิ่งของที่มีรูปทรงยาว มีขนาดเล็ก เช่น

(ก้าน) ไม้ขีด 1 ก้าน

(ก้าน) สำลี 2 ก้าน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

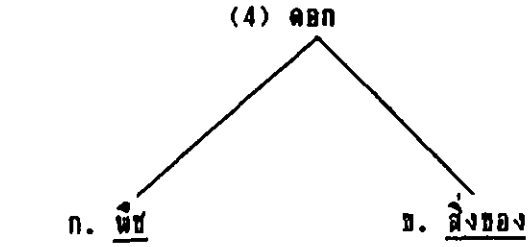

+ ยาว	+ เปรียบพืช (รูปทรง)*
+ หัว	+ หัว
+ ยืดหยุ่น	± ยืดหยุ่น
- ใหญ่	- ใหญ่
± ทำอาหาร	

ก. ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทพืช ใช้กับดอกไม้ทุกชนิด เช่น

(ดอก) กุหลาบ	1	ดอก
(ดอก) มะลิ	1	ดอก
(ดอก) ทานตะวัน	2	ดอก
(ดอก) ดอกแค	2	ดอก

ข. ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทสิ่งของ ใช้กับสิ่งของที่มีรูปทรงยาว เป็นเส้นตรง เช่น

ลูกดอก	1	ดอก
ลูกศร	1	ดอก
ธูป	2	ดอก

---

*ส่วนประกอบของดอกไม้ รวมก้านดอก ซึ่งเป็นส่วนที่มีรูปทรงยาวด้วย (เทียบกับส่วนที่จับของสิ่งของ) ในขณะที่ส่วนดอกถือว่าเป็นส่วนหัว (เทียบกับส่วนปลายแหลมของสิ่งของ)

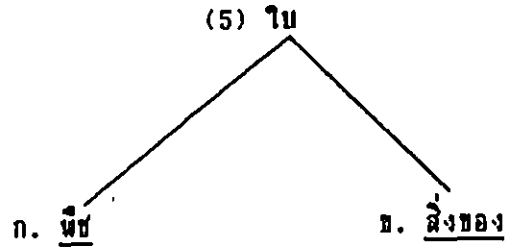

- ส่วนประกอบของพืชที่มีรูปทรงแบน
- ส่วนประกอบของพืชที่มีรูปทรงโค้ง

- สิ่งที่มีรูปทรงแบน
- สิ่งที่มีรูปทรงโค้ง

เนื่องจากคำลักษณนาม "ใบ" มีความหลากหลายในการนำไปใช้ กล่าวคือ สามารถนำไปใช้กับคำนามประเภทพืชและสิ่งของที่มีลักษณะเด่นที่รูปทรงแบน และรูปทรงโค้ง ร่วมกัน ดังนั้นผู้วิจัยจึงจำแนกการวิเคราะห์อรรถลักษณ์ของคำลักษณนาม "ใบ" ออกเป็น 2 ชุด คือชุดที่มีความเด่นที่รูปทรงแบนและชุดที่มีความเด่นที่รูปทรงโค้ง การจำแนกชุดอรรถลักษณ์ดังกล่าวไม่ได้หมายความว่าคำลักษณนาม "ใบ" ในแต่ละชุดเป็นคนละคำกัน แต่ถือว่าคำลักษณนาม "ใบ" มีความหลากหลาย เนื่องจากสามารถใช้กับคำนามได้เป็นจำนวนมาก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

(5.1) ใบ

ก. พืช

ข. สิ่งของ

ก. พืช	ข. สิ่งของ
+ แบน	+ เปรียบพืช (รูปทรง)
± หัว	± ยืดหยุ่น
+ ยืดหยุ่น	± ใหญ่
± ใหญ่	
± ทำอาหาร	

ก. ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทพืช ใช้กับส่วนใบของพืชที่มีรูปทรงแบน เช่น

ใบไม้	1	ใบ
ใบมะม่วง	1	ใบ
ใบเถาวัลย์	2	ใบ
ใบตำลึง	2	ใบ

ข. ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทสิ่งของ ใช้กับสิ่งที่มีรูปทรงแบน เช่น

ใบชับบี้	1	ใบ
ตั๋ว	1	ใบ
บัตรนิสิต	2	ใบ
บัตรประชาชน	2	ใบ
รูปถ่าย	3	ใบ

ไผ่	3	ใบ
จาน	4	ใบ

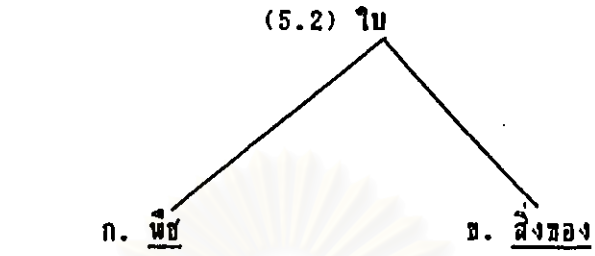

+ โค้ง	+ เปรียบพืช (รูปทรง)
± หัว	± ยืดหยุ่น
± ยืดหยุ่น	+ ใหญ่
± ใหญ่	± ทำอาหาร
+ ทำอาหาร	

ก. ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทพืช ใช้กับผลไม้ทุกชนิดที่มีรูปทรงกลมหรือโค้งก็ได้ แต่ในที่นี้จะยกตัวอย่างเฉพาะผลไม้ที่มีรูปทรงโค้งเท่านั้น เพื่อให้เห็นอรรถลักษณ์ที่เป็นลักษณะร่วมกันของคำนามทั้ง 2 ชนิด เช่น

ทุเรียน	1	ใบ
ขนุน	1	ใบ
มะม่วง	2	ใบ
แคงกวา	2	ใบ
ละมุด	3	ใบ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ข. ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทสิ่งของ ใช้กับสิ่งที่มีรูปทรงโค้ง เช่น

ลูกโป่ง	1	ใบ
ไข่ไก่	1	ใบ
ไข่เป็ด	2	ใบ
ไข่ห่าน	2	ใบ
ไข่นกกระทา	3	ใบ
ถ้วย	3	ใบ
ชาม	4	ใบ
กระทะ	4	ใบ
โอ่ง	5	ใบ
หมวก	5	ใบ
กลอง	6	ใบ

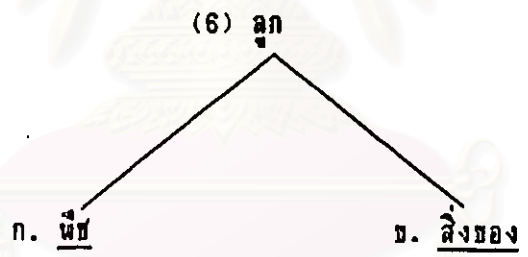

- ส่วนประกอบของพืชที่มีรูปทรงกลม
- ส่วนประกอบของพืชที่มีรูปทรงโค้ง

- สิ่งที่มีรูปทรงกลม
- สิ่งที่มีรูปทรงโค้ง

เนื่องจากคำลักษณนาม "ลูก" มีความหลากหลายในการนำไปใช้เหมือนคำลักษณนาม "ใบ" กล่าวคือ สามารถนำไปใช้กับคำนามประเภทพืชและสิ่งของที่มีลักษณะเด่นที่รูปทรงกลมและรูปทรงโค้งร่วมกัน ดังนั้นผู้วิจัยจึงจำแนกการวิเคราะห์อรรถลักษณ์ของคำลักษณนาม "ลูก" ออกเป็น 2 ชุด คือชุดที่มีความเด่นที่รูปทรงกลมและชุดที่มีความเด่น

ที่รูปทรงโค้ง การจำแนกชุดอรรถลักษณ์ดังกล่าวไม่ได้หมายความว่าคำลักษณนาม "ลูก" ในแต่ละชุดเป็นคนละคำกัน แต่ถือว่าคำลักษณนาม "ลูก" มีความหลากหลาย เนื่องจากสามารถใช้กับคำนามได้เป็นจำนวนมาก

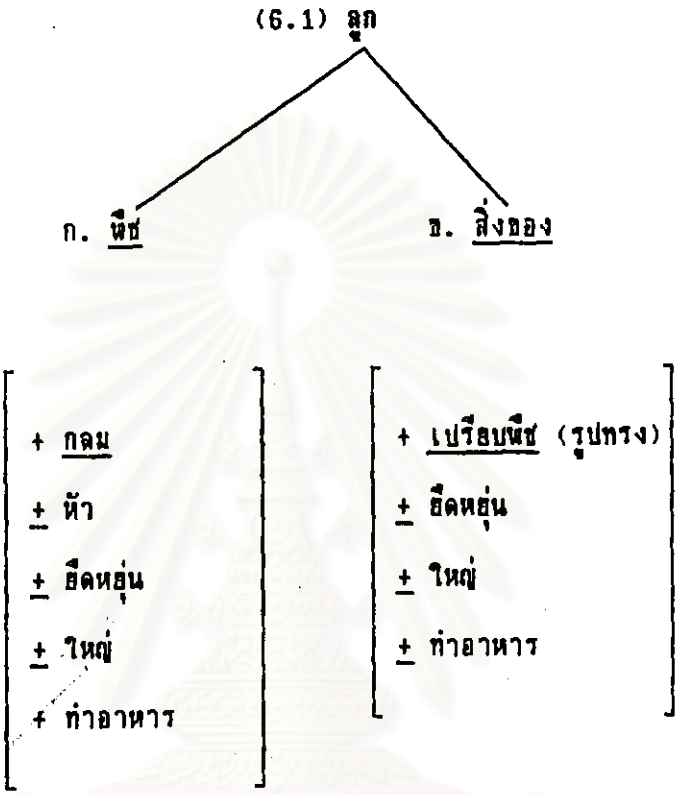

ก. ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทนีช ใช้กับผลไม้ทุกชนิดที่มีรูปทรงกลมหรือโค้งก็ได้ แต่ในที่นี้จะยกตัวอย่างเฉพาะผลไม้ที่มีรูปทรงกลมเท่านั้นเพื่อให้เห็นอรรถลักษณ์ที่เป็นลักษณะร่วมกันของคำนามทั้ง 2 ชนิด เช่น

ลูกตาล	1	ลูก
ลูกมะพร้าว	1	ลูก
ส้ม	2	ลูก
มังคุด	2	ลูก
สาลี่	3	ลูก
แตงโม	3	ลูก

ข. ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทสิ่งของ ใช้กับสิ่งที่มีรูปทรงกลม เช่น

ลูกแก้ว	1	ลูก
ลูกตุ้ม	1	ลูก
ลูกชิ้น	2	ลูก
ลูกฟุตบอล	2	ลูก
ลูกโป่ง	3	ลูก*

(6.2) ลูก

ก. <u>พืช</u> ข. <u>สิ่งของ</u>

+ <u>โค้ง</u>	+ <u>เปรียบพืช</u> (รูปทรง)
± หัว	± ยืดหยุ่น
± ยืดหยุ่น	± ใหญ่
± ใหญ่	± ทำอาหาร
+ ทำอาหาร	

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

---

*ลูกโป่งสามารถใช้กับคำลักษณนาม "ลูก" และ "ใบ" ได้ในขณะที่คำนามอื่น เช่น ลูกแก้ว, ลูกตุ้ม ลูกชิ้น, ลูกฟุตบอล เป็นต้น ใช้ได้เฉพาะคำลักษณนาม "ลูก" เท่านั้น

ก. ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทพืช ใช้กับผลไม้ทุกชนิดที่มีรูปทรงโค้ง หรือกลมก็ได้ แต่ในที่นี้จะยกตัวอย่างเฉพาะผลไม้ที่มีรูปทรงโค้งเท่านั้น เพื่อให้เห็นอรรถลักษณ์ที่เป็นลักษณะร่วมกันของคำนามทั้ง 2 ชนิด เช่น

ทุเรียน	1	ลูก
ขนุน	1	ลูก
มะม่วง	2	ลูก
แตงกวา	2	ลูก
ละมุด	3	ลูก

ข. ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทสิ่งของ ใช้กับสิ่งที่มีรูปทรงโค้ง เช่น

ไข่ไก่	1	ลูก
ไข่เป็ด	1	ลูก
ไข่ห่าน	2	ลูก
ไข่นกกระทา	2	ลูก
ไต้ฝุ่น	3	ลูก
ภูเขา	3	ลูก
เกาะ	4	ลูก
(ลูก) หิน	4	ลูก
กระสุนปืน	5	ลูก
ลูกปืน	5	ลูก
ลูกโป่ง	6	ลูก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

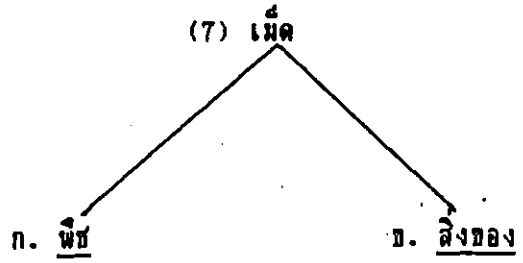

+ โค้ง	+ เปรียบพืช (รูปทรง)
± หัว	± ยืดหยุ่น
± ยืดหยุ่น	- ใหญ่
- ใหญ่	± ทำอาหาร
± ทำอาหาร	

ก. ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทพืช ใช้กับส่วนที่เป็นเมล็ดของพืชทั่วไป เช่น

(เม็ด) ข้าว	1	เม็ด
(เม็ด) ขนุน	1	เม็ด
(เม็ด) ทุเรียน	2	เม็ด
(เม็ด) มะม่วง	2	เม็ด
(เม็ด) ถั่วลิสง	3	เม็ด

ข. ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทสิ่งของ ใช้กับสิ่งที่มีรูปทรงกลม มีขนาดเล็กเท่านั้น เช่น

ยา	1	เม็ด
กระดุม	1	เม็ด
ลูกอม	2	เม็ด
เกลือ	2	เม็ด

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

น้ำตาล	3	เม็ด
ไข่มุก	3	เม็ด
กรวด	4	เม็ด
ทราย	4	เม็ด

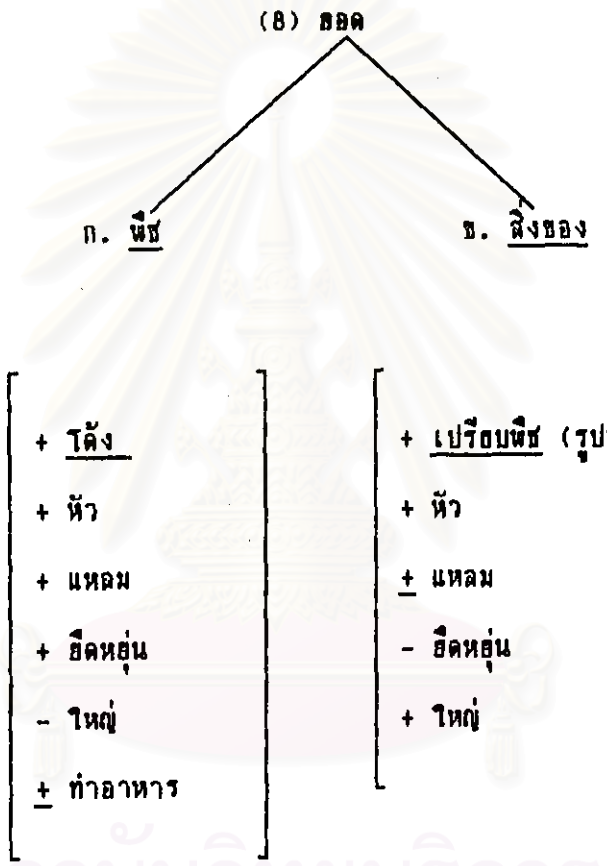

ก. ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทพืช ใช้กับบริเวณส่วนยอดหรือปลายของต้นไม้ เช่น

ยอดกระถิน	1	ยอด
ยอดตำลึง	1	ยอด
ยอดไผ่	2	ยอด

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ข. ปรากฏร่วมกับคำนามประเภทสิ่งของ ใช้กับบริเวณส่วนยอดหรือปลายที่สูงสุดของสิ่งของบางชนิด เช่น

ยอดเขา	1 ยอด
ยอดเจดีย์	2 ยอด

คำลักษณนามที่ใช้กับคำนามประเภทพืชและสิ่งของร่วมกันมีทั้งหมด 8 คำ ได้แก่ ต้น, ลำ, ก้าน, ดอก, ใบ, ลูก, เม็ดและยอด จากการวิเคราะห์อรรถลักษณ์ของคำลักษณนาม จะเห็นได้ว่า อรรถลักษณ์ [+ เปรียบพืช (รูปทรง)] ของคำลักษณนาม ต้น, ลำ, ก้าน, ดอก, ใบ, ลูก, เม็ดและยอด ที่ใช้กับสิ่งของ เป็นอรรถลักษณ์ที่แสดงลักษณะร่วมกับอรรถลักษณ์ต่าง ๆ ที่ใช้กับพืช ดังนี้

[+ ยาว] แสดงอรรถลักษณ์ของคำลักษณนาม ต้น, ลำ, ก้าน และ ดอก

[+ แบน] แสดงอรรถลักษณ์ของคำลักษณนาม ใบ

[+ โค้ง] แสดงอรรถลักษณ์ของคำลักษณนาม ใบ, ลูกและยอด

[+ กลม] แสดงอรรถลักษณ์ของคำลักษณนาม ลูก และเม็ด

อย่างไรก็ตามยังมีอรรถลักษณ์เด่นอื่น ๆ ที่แสดงให้เห็นความแตกต่างบางอย่างที่นอกเหนือจากลักษณะร่วมที่มีร่วมกัน เป็นลักษณะที่แตกต่างเมื่อนำคำลักษณนาม ต้น, ลำ, ก้าน, ดอก, ใบ, ลูก, เม็ดและยอด ไปใช้กับคำนามทั้ง 2 ประเภท ดังนี้

1. อรรถลักษณ์ที่แสดงรูปทรง มีดังนี้

[+ แหลม] คำลักษณนามที่ใช้กับสิ่งที่มีปลายแหลม คือ ยอด ที่ใช้กับพืช.

[± แหลม] คำลักษณนามที่ใช้กับสิ่งที่อาจจะมีปลายแหลมหรือไม่มีปลายแหลมก็ได้ คือ ยอด ที่ใช้กับสิ่งของ

2. อรรถลักษณ์ที่แสดงความคงตัว มีดังนี้

[+ ยืดหยุ่น] คำลักษณนามที่ใช้กับสิ่งที่สามารถนับ หัก งอ หรือโค้งได้ ได้แก่ ดอก, ใบ (ส่วนใบ) และยอด ที่ใช้กับพืช และ ก้าน ที่ใช้กับพืชและสิ่งของ

[- ยืดหยุ่น] คำลักษณนามที่ใช้กับสิ่งที่มีความแข็ง ไม่สามารถนับ หัก งอ หรือโค้งได้ ได้แก่ ลำ ที่ใช้กับพืชและสิ่งของ และ ต้น และยอด ที่ใช้กับสิ่งของ

[± ยืดหยุ่น] คำลักษณนามที่ใช้กับสิ่งที่สามารถนับ หัก งอ หรือโค้งได้ หรือสิ่งที่มีความแข็ง ได้แก่ ต้น ที่ใช้กับพืช ดอก ที่ใช้กับสิ่งของ และ ใบ (ส่วนผล), ลูก และเม็ด ที่ใช้กับพืชและสิ่งของ

3. อรรถลักษณ์ที่แสดงขนาด มีดังนี้

[+ ใหญ่] คำลักษณนามที่ใช้กับสิ่งที่มีขนาดใหญ่ คือ ต้น, ลำ และยอด ที่ใช้กับสิ่งของ

[- ใหญ่] คำลักษณนามที่ใช้กับสิ่งที่มีขนาดเล็ก ได้แก่ ยอด ที่ใช้กับพืช และ ก้าน, ดอก และเม็ด ที่ใช้กับพืชและสิ่งของ

[± ใหญ่] คำลักษณนามที่ใช้กับสิ่งที่มีขนาดใหญ่และเล็ก ได้แก่ ต้น และลำ ที่ใช้กับพืช และ ใบ และลูก ที่ใช้กับพืชและสิ่งของ

4. อรรถลักษณ์ที่แสดงลักษณะตามธรรมชาติ มีดังนี้

[+ หัว] คำลักษณนามที่แสดงถึงตำแหน่งของสิ่งที่อยู่ส่วนหัวหรือส่วนยอด คือ ดอก และยอด ที่ใช้กับพืชและสิ่งของ

[- หัว] คำลักษณนามที่แสดงถึงตำแหน่งของสิ่งที่อยู่ส่วนท้าย ได้แก่ ลำ ที่ใช้กับพืช ต้น และก้าน ที่ใช้กับพืชและสิ่งของ

[± หัว] คำลักษณนามที่แสดงตำแหน่งของสิ่งที่อาจจะอยู่ส่วนหัวหรือส่วนท้ายก็ได้ ได้แก่ ใบ (ส่วนใบและผล), ลูก และเม็ด ที่ใช้กับพืช

5. อรรถลักษณ์ที่แสดงหน้าที่ทางวัฒนธรรม มีดังนี้

[+ ทำอาหาร] คำลักษณนามที่ใช้กับสิ่งที่ทำเป็นอาหารได้ ได้แก่ ใบ (ส่วนผล) และ ลูก ที่ใช้กับพืช

[± ทำอาหาร] คำลักษณนามที่ใช้กับสิ่งที่ทำเป็นอาหารได้หรือทำเป็นอาหารไม่ได้ ได้แก่ ต้น, ลำ, ก้าน, ดอก, ใบ (ส่วนใบ) และยอด ที่ใช้กับพืช ใบ และลูก ที่ใช้กับสิ่งของ และ เม็ด ที่ใช้กับพืชและสิ่งของ

2.4 สรุปการวิเคราะห์อรรถลักษณ์ของคำลักษณนามในภาษาไทย

จากการวิเคราะห์อรรถลักษณ์ของคำลักษณนามในภาษาไทยพบว่า คำลักษณนามในภาษาไทยมีความหลากหลายในการนำไปใช้ กล่าวคือ นอกจากจะมีคำลักษณนามที่ใช้กับคำนามประเภทเดียวแล้ว ยังมีคำลักษณนามที่ใช้กับคำนามได้มากกว่าหนึ่งประเภท คือ คำลักษณนามที่ใช้กับคำนามสองประเภท และคำลักษณนามที่ใช้กับคำนามสามประเภท คำลักษณนามที่ใช้กับคำนามหนึ่งประเภท จะมีอรรถลักษณ์ที่เด่นที่สุดที่แสดงให้เห็นถึงลักษณะที่สำคัญของคำลักษณนามคำนั้น ส่วนคำลักษณนามที่ใช้กับคำนามได้มากกว่าหนึ่งประเภทนั้นพบว่า คำนามทั้งสองประเภทหรือสามประเภทมีลักษณะบางอย่างร่วมกัน หรือคล้ายกัน จึงทำให้เกิดการเปรียบเทียบกับอรรถลักษณ์ที่เด่นที่สุดของคำนามอีกประเภทหนึ่งที่เป็นส่วนหลัก ทั้งนี้คำนามส่วนหลักอาจจะมีมากกว่าหนึ่งประเภทก็ได้ ส่วนคำนามที่นำมาเปรียบเทียบว่ามีอรรถลักษณ์เด่นอะไรที่เป็นลักษณะร่วมกับคำนามส่วนหลักนั้น เรียกว่า คำนามส่วนที่นำมาเปรียบเทียบ เช่น คำลักษณนาม องค์ ที่ใช้กับมนุษย์และอมนุษย์ สามารถใช้กับสิ่งที่เป็นสัญลักษณ์หรือรูปเคารพแทนมนุษย์ได้ เนื่องจากการเปรียบเทียบลักษณะเด่นบางอย่างที่มีร่วมกัน จากตัวอย่างดังกล่าว คำนามส่วนหลักคือมนุษย์และอมนุษย์ คำนามส่วนที่นำมาเปรียบเทียบกับมนุษย์และอมนุษย์ คือ สิ่งที่เป็นสัญลักษณ์หรือรูปเคารพแทนมนุษย์

ความแตกต่างของอรรถลักษณ์ของคำลักษณนามที่ใช้กับคำนามแต่ละประเภทนั้นขึ้นอยู่กับอรรถลักษณ์ที่เด่นที่สุดของคำลักษณนาม ทั้งนี้อรรถลักษณ์ที่เด่นที่สุดของคำลักษณนามพิจารณาจากอรรถลักษณ์ที่แสดงลักษณะเด่นประจำตัวของคำนามที่ปรากฏร่วมกับคำลักษณนาม กล่าวคือ มนุษย์

อมนุษย์ และสัตว์ พิจารณาจากความเป็นสิ่งมีชีวิต พืช พิจารณาจากรูปทรงเหมือนสิ่งของ ซึ่งรูปทรงของสิ่งของนั้นถูกนำไปเปรียบเทียบกับรูปทรงของพืชที่เป็นส่วนประกอบที่สำคัญ ได้แก่ ต้น (รวมลำและก้าน) ใบ, ดอก, ผล, เมล็ด (คำที่เปรียบเทียบกับรูปทรงของพืช คือ เม็ด) และยอด และ สิ่งของพิจารณาจากรูปทรง ความคงตัว และขนาด อรรถลักษณ์ที่เด่นที่สุดของคำลักษณนามดังกล่าวนี้ สามารถจำแนกประเภทคำนามแต่ละประเภท ซึ่งมีความแตกต่างกันออกจากกันได้ นอกจากนั้น คำนามที่อยู่ในประเภทเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นคำนามที่ใช้กับคำลักษณนามได้เพียงคำเดียว หรือคำลักษณนามคำเดียวสามารถใช้กับคำนามได้สองหรือสามประเภท ก็ยังสามารถจำแนกความแตกต่างของคำนามภายในประเภทเดียวกัน โดยวิเคราะห์จากอรรถลักษณ์เด่นอื่น ๆ ที่มีความสำคัญรองลงไปจากอรรถลักษณ์ที่เด่นที่สุดได้อีกด้วย จากการวิเคราะห์อรรถลักษณ์เด่นที่แตกต่างกันในคำนามประเภทเดียวกัน ทำให้จำแนกกลุ่มของคำนามในประเภทเดียวกันได้ดังนี้

1. คำนามประเภทมนุษย์ แบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ กษัตริย์ และเจ้านายชั้นสูง พระสงฆ์ และสามัญชน (ถ้าได้รับการยกย่องในสังคมจะใช้คำลักษณนาม "ท่าน")

2. คำนามประเภทสิ่งที่เป็นสัญลักษณ์หรือรูปเคารพแทนมนุษย์ มี 1 กลุ่ม คือ พระพุทธรูป, เทวรูป, รูปศักดิ์สิทธิ์ และเจ้าแม่กวนอิม

3. คำนามประเภทอมนุษย์ แบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ อมนุษย์ชั้นสูง ได้แก่ เทวดาและนางฟ้า อมนุษย์ชั้นกลาง ได้แก่ ฤษี และวิทยาธร และอมนุษย์ชั้นต่ำ ได้แก่ ยักษ์, ผี, ปีศาจ และเปรต

4. คำนามประเภทสัตว์ แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ สัตว์ชั้นสูง ได้แก่ ช้างบ้าน และสัตว์ชั้นต่ำ ได้แก่ สัตว์ชนิดอื่น ๆ (ที่ไม่ใช่ช้างบ้าน)

5. คำนามประเภทพืช แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ ส่วนประกอบของพืชส่วนที่สำคัญ ได้แก่ ต้น (รวมลำและก้าน), ใบ, ดอก, ผล, เมล็ด (คำที่วิเคราะห์คือ "เม็ด") และ

ยอด ซึ่งเป็นส่วนที่ใช้คำลักษณนามร่วมกับสิ่งของได้ และมีลักษณะร่วมกันโดยการเปรียบเทียบกับรูปทรงของสิ่งของ และส่วนประกอบของพืชส่วนย่อย หมายถึง ส่วนประกอบของพืชส่วนอื่นที่ไม่สามารถใช้คำลักษณนามร่วมกับสิ่งของได้ ทั้งนี้รวมคำลักษณนาม "ผล" และ "เมล็ด" ด้วย เพราะถึงแม้ว่าคำลักษณนาม "ผล" และ "เมล็ด" จะเป็นส่วนประกอบสำคัญของพืชที่อยู่ในส่วนประกอบที่สำคัญ แต่ "ผล" และ "เมล็ด" เป็นคำลักษณนามที่ไม่สามารถใช้ร่วมกับสิ่งของได้เหมือนคำลักษณนาม "ลูก", "ใบ" และ "เม็ด"

6. คำนามประเภทสิ่งของ ทั้งสิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ และสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น ถ้ามีความเด่นที่รูปทรง แบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่มีรูปทรงมีมิติ และกลุ่มที่มีรูปทรงไม่มีมิติ แต่ถ้ามีความเด่นที่ความคงตัว ก็แบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่มีความยืดหยุ่นซึ่งสามารถพับ, หัก หรืองอได้ และกลุ่มที่มีความแข็ง ไม่สามารถพับ, หัก หรืองอได้ ทั้งนี้ในสองกลุ่มดังกล่าวอาจมีขนาดของสิ่งของทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่ที่แสดงความแตกต่างด้วย

คำลักษณนามแท้ทุกประเภทในภาษาไทย มีทั้งหมด 73 คำ ปรากฏร่วมกับอรรถลักษณ์ทั้งหมด 52 อรรถลักษณ์ คำลักษณนามแท้ทุกประเภทดังกล่าวจำแนกย่อยได้ ดังแสดงในตารางต่อไปนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 2 : จำนวนคำลักษณนามแท้ทุกประเภทในภาษาไทย

คำลักษณนามแท้ในภาษาไทย					
ใช้กับคำนามหนึ่งประเภท		ใช้กับคำนามสองประเภท		ใช้กับคำนามสามประเภท	
ประเภท	จำนวน	ประเภท	จำนวน	ประเภท	จำนวน
1) มนุษย์	6	1) อมนุษย์ + สิ่งของ	1	1) มนุษย์ + อมนุษย์ + สัญลักษณ์หรือรูปเคารพแทนมนุษย์	1
2) อมนุษย์	1	2) พืช + สิ่งของ	8		
3) สัตว์	1			2) สัตว์ + อมนุษย์ + สิ่งของ	1
4) พืช	23				
5) สิ่งของ	31				
รวม	62		9		2
					73

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย